

לב שזמע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל יטב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

שובה - עשי"ת - יז"ב

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תודה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

וילך - שובה

ה. נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'

☆ רשעים בחייהם קרויים מתים ☆ על כן יאמרו המושלים בואו חשבון ☆ חשבון הנפש על עבירות שאין בהן מעשה ☆ מוסר ה' בני אל תמאס

י. גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה

☆ התשובה קדמה לבריאת העולם ☆ על כן יורה חטאים בדרך ☆ היום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד ☆ תשובה - לשוב ולהתקרב לה' ☆ עד ה' אלוקיך ☆ יעקב חבל נחלתו ☆ טינופם מחה נא ויודו פלאך ☆ מי שנקי מעוונות יכול לזכות להשראת השכינה בנקל - יותר מזמן שביהמ"ק היה קיים

עשרת ימי תשובה

טז. דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב

☆ חובת היהודי לערוך חשבון הנפש בימים אלו ולשוב בתשובה אל ה' ☆ מה לך נרדם קום קרא אל אלוקיך ☆ מחתרת חתורה לפניך ☆ מי שמזלזל במתנת התשובה ועומד במרדו - מוסיף עוון על עונו ☆ המתרשל בזמן הזה מן התשובה - אין לו חלק בה' אלוקי ישראל

יט. רוממות עשרת ימי תשובה

☆ בעשרת ימי תשובה הקב"ה מסייע לאדם לעזוב את דרכו הרעה ☆ ימים אלו קרובים ליום שנברא העולם ☆ בכל יום בשבוע אפשר לתקן את אותו היום של כל ימות השנה ☆ להתנהג בעשרת ימי תשובה כמו חולו של מועד ☆ בימים אלו התשובה יפה ביותר ומתקבלת מיד ☆ אם יש דין למטה אין דין למעלה

עבירות שבין אדם לחברו כג

☆ עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו ☆ לא יהא
 אכזרי מלמחול ☆ ברצות ה' דרכי איש - גם אויביו ישרים אתו ☆ עבירות שבממון
 מעכבות את התפילה מלהתקבל לרצון ☆ עונותיכם היו מבדילין ביניכם

ערב יום כיפור כז

☆ התפייסות עם התורה בערב יום כיפור ☆ יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים
 ☆ טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות ☆ כבקרת רועה עדרו ☆ ההכנה
 לאמירת אשמנו בגדנו וכו'

יום כיפור

כל נדרי לא

☆ הוצאת ספר תורה - קודם אמירת 'כל נדרי' ☆ כל נדרי - 'ניט דריי' ☆ מידת הרחמים
 עלינו התגלגלי ☆ וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ☆ וסלחת לעוונינו כי רב
 הוא ☆ חיפוש זכויות בערב היום הקדוש

גודל ה'עת רצון' של יום הכיפורים לה

☆ 'וישעי' - ביום הכיפורים ☆ 'וישעי' - ישועה מה' ולא על ידי שליח ☆ שטן ביומא
 דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ☆ בעת רצון ענתיך

וילך - שובה

נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'

☆ רשעים בחייהם קרויים מתים ☆ על כן יאמרו המושלים בואו חשבון ☆ חשבון הנפש
על עבירות שאין בהן מעשה ☆ מוסר ה' בני אל תמאס

רשעים בחייהם קרויים מתים

מובא בגמ' (ראש השנה טז): 'אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן: שלשה ספרים נפתחין בראש השנה. אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים. רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה. בינוניים - תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים. זכו - נכתבין לחיים. לא זכו - נכתבין למיתה.

וְלִדְרָבִי ניחא, דג' ספרים הוא מלשון ספר וסיפור, דהיינו סיפורי דברי הימים בימי חייהם. של צדיקים נכתבים לחיים, דהיינו סיפור הימים שלהם נכתב בספר החיים - להיות נחשב בספר ימי חייהם, כי קנו מציאת חיים ושנות מספר יאתיו. ושל רשעים, היינו מספר הימים שלהם אינן נחשבים לחיים, ויכלו בהבל ימיהם ושנותיהם בבהלה, ונכתבים למיתה - שלא קנו מציאת חיים כלל.

ובזה מתורץ קושית הרי"ף (בעין יעקב) דלמה בבינונים אם לא זכו נכתבים למיתה, ולמה לא יטה כלפי חסד, וכמו בג' כתות ליום הדין לבית הלל. ולדידי ניחא, דכאן לא מיירי לענין עונש, ואמת שאין עונשין ומעבירין ראשון, אבל מכל מקום הימים לא קנו שום מציאת חיות, ונכתבים אותם הימים למיתה ואינם בחשבון ימי חייו.

וזוהו פירוש המאמר דר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן, 'גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם', שאם עשה תשובה אז זדונות נעשות לו כזכיות,

מצינו מהנודע ביהודה פשט נפלא ומחודש בהבנת דברי ר' כרוספדאי. וזו לשונו (צל"ח יומא פו: ד"ה ונחזור לראשונים) 'ונחזור לראשונים, כי הרשע כל ימי רשעו אינם נכנסים בחשבון והוא חסר ימים, ולכן 'רשעים בחייהם קרויים מתים', כי אין להימים שום חיות. וזה פירוש דברי רבותינו ז"ל (ראש השנה טז): 'ג' ספרים נפתחים בראש השנה וכו', רשעים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה, צדיקים לאלתר לחיים כו'. והתוס' (ד"ה ונחתמין) הקשו וכו'.

קידושין ל:). ובכדי שלא ליפול פעם אחר פעם ברשתו של היצר הרע, צריך האדם לעשות חשבונו של עולמו - שכרה של מצווה והפסדה של עבירה, ועל ידי כך למלאות את תפקידו בעולם הזה ולהתכונן לעולם הבא.

ולהלן הגמ' מפרשת את הפסוק שלאחריו 'כי אש יצאה מחשבון' וגו'. 'תצא אש ממחשבין ותאכל את שאינן מחשבין'. ויתכן לפרש זאת עפ"י המובא בגמ' (יומא לה:): 'נמצא 'הלל' - מחייב את העניים. רבי אלעזר בן חרסום' - מחייב את העשירים. 'יוסף' - מחייב את הרשעים'. כלומר, שהצדיקים הללו עשו את חשבון עולמם ועמדו כל אחד בניסיונות חייהם. ומשום כך הם מחייבים את אלו שאינם מחשבים, כיון שכל אחד מקבל כוחות למלאות את התפקיד שלשמו ירד לעולם, שהרי 'אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו' כמובא בגמ' (עבודה זרה ג.א.), ועל האדם להאמין בעצמו, שיש לו את הכוחות למלאות את תפקידו בעולמו, בכל שעה ובכל תקופה.

חשבון הנפש על עבירות שאינן בהן מעשה

ובכלל חשבון הנפש והתשובה על מעשים רעים, צריך לשוב על הדעות הרעות ועל המידות המושחתות, כמו שפסק הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ג) 'אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך

נמצא קנו הימים למפרע חיות על ידי הזכיות הללו'.

ודבריו מרפסין איגרא, שיתכן אדם שמלאו לו שמונים שנה ועוד, אך שנות חייו אינם עולים אלא כמו נער בן י"ג שנים, מפני שאם הרשיע בימי חייו, אותן הימים אינם קרויים חיים, והוא כמי שהרג את חייו במיתה משונה...

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון

וכשבא האדם לערוך 'חשבון הנפש'. ישנו חשבון פרטי - לפשפש במעשיו, להתחרט על עוונותיו ולקבל על עצמו שלא ישוב עוד לכסלה. אך ישנו חשבון כללי ומקיף יותר - על כל מציאות חייו בעולם הזה - 'חשבונו של עולם'. שכל חייו בעולם הזה אינם אלא פרוזדור והכנה לקראת חיי העולם הבא, וכפי שדרשו בגמ' (בבא בתרא עה:): את הפסוק (במדבר כא כז) 'על כן יאמרו המושלים באו חשבון, תבנה ותכונן עיר סיחון'. וזו לשון הגמ' 'אמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יוחנן, מאי דכתיב (במדבר כא כז) 'על כן יאמרו המושלים' וגו'? 'המושלים' - אלו המושלים ביצרם. 'בואו חשבון' - בואו ונחשב חשבונו של עולם; הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה. 'תבנה ותכונן' - אם אתה עושה כן, תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא'.

ובאמת לא די בחשבון מצומצם על חטאים ועוונות שעשה, שהרי בכל יום היצר הרע מתגבר על האדם ומבקש להמיתו, כמובא בגמ' (סוכה נב:

א. וכן מצינו במדרש (פר' תרומה לד א) 'שאינן הקב"ה בא בטרחות עם בריותיו, לא בא על האדם אלא לפי כוחו'.

אלא באמצעות נפש היסודית המחוברת אל הגוף עצמו בסוד (ויקרא יז יד) 'כי נפש כל בשר דמ'ו בנפשו הוא', ולפיכך ענין המדות הרעות קשים מן העברות עצמן מאד מאד.

ובזה תבין ענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (שבת קה:), 'כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה' ממש, שהיא היותר שקולה ככל תרי"ג המצוות. וכן אמרו (סוטה ד: ה.) 'מי שיש בו גסות הרוח, הוא ככופר בעיקר, וראוי לגדעו כאשירה ואין עפרו ננער וכו' וכאלה רבות. והבן זה מאד, כי להיותם עקרים ויסודות לא נמנו בכלל תרי"ג המצוות התלויות בנפש השכלית, ונמצא כי יותר צריך ליוזר ממדות הרעות יותר מן קיום המצוות עשה ולא תעשה, כי בהיותו בעל מדות טובות בנקל יקיים כל המצוות.'

ולכן החטאים בעניינים אלו חמורים יותר מהעבירות למעשה, כיון שהם ריעותא ביסוד קיומם של המצוות, שהרי 'בהתרועע היסוד נפל הבנין'.

מוסר ה' בני אל תמאס

מתאמרא בשמו של היסוד העבודה מסלונים זיע"א על הפסוק (משלי ג יא) 'מוסר ה' בני אל תמאס', שהמוסר הגדול שהקב"ה אומר ליהודי – 'מוסר ה'.' 'בני', הלא אתה הבן שלי! 'אל תמאס' – אל תתלכלך ותמאס במה שאינו מתאים והולם את בן המלך.²

לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההיתול² ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש מהם, וכן הוא אומר (ישעיהו נה ז) 'יעזוב רשע' וגו'.

והנה הרמב"ם נתן טעם מדוע העוונות הללו קשים לתשובה יותר מהעוונות שיש בהם מעשה, מצד מה שקשה לפרוש מהם – אחר שהאדם נשקע בהם. אך נראה לתת עוד טעם מדוע הם קשים לתשובה, מצד מה שהמידות הטובות הם היסוד לקיום התורה והמצוות, וכפי שמצינו בכתבי מוהר"ח וויטאל זיע"א (שערי קדושה ח"א שער ב, קדמה לתורה) 'בפגם הנמשך על ידי מדות המגונות: והנה ענין המדות הן מוטבעות באדם בנפש השפלה הנקראת יסודית הכלולה מארבע בחינות, הדומם והצומחת והבהמית והמדברת. כי גם הן מורכבות מטוב ורע, והנה בנפש הזה תלויות המדות הטובות והרעות והן כסא ויסוד ושורש אל הנפש העליונה השכלית – אשר בה תלוין תרי"ג מצוות התורה כנזכר לעיל בשער ראשון. ולפיכך אין המדות מכלל התרי"ג מצוות, ואמנם הן הכנות עקריות אל תרי"ג המצוות בקיומן או בביטולם, יען כי אין כח בנפש השכלית לקיים המצוות על ידי תרי"ג איברי הגוף

ב. 'היתול' הוא ליצנות.

ג. מעשה ידוע מסופר על הרה"ק רבי ברוך' ממעז'בוז' זיע"א, שהלך בדרך עם זקנו קודש הקדשים מרנא הבעל שם טוב זיע"א, ופגש אותם איזה גוי, ושאל את הבעש"ט, היאך אתה יכול לפרוש מתאוות. והשיב לו הבעל שם טוב שהוא כבר זקן ותשוש. לאחר מכן שאל הרה"ק

תוך כמה שעות החליף הקבצן את מנעליו ובגדיו הקרועים במגבעת חדשה וחליפה נאה. אף את מנעליו הקרועים החליף בנעלים חדשות ומהודרות. שהרי שהוא אחד מנכבדי ועשירי העיר ולא נאה לו ללבוש בגדי עניים ואפילו לא עוד רגע אחד.

הרי לפנינו, שתיתכן מציאות שהאדם יהיה עשיר כקורח בשעתו, אך מכיון שנחסרת ממנו ה'ידיעה' על כך, הריהו חי כמו עני ומרגיש מסכן כמו עני.

ולעניינינו, הנמשל הוא, שישנם יהודים שאינם יודעים את ערכם הגדול והנעלה שאין דומה לו, ובעצם, מה שחסרה להם היא הידיעה ולא העשירות¹.

וכשיהודי עורך חשבון הנפש עם עצמו, עליו להתעורר ולהבין את מוסר ה', עד כמה מאוס ונורא כאשר בן

ונראה להרחיב ולבאר זאת עפ"י משל, על הַלֵךְ עני שלבש בגדים קרועים ובלויים, והיה מחוסר בית - בלא מקום אכילה ולינה ר"ל. באחד מן הימים קנה כרטיס זכיה בהגרלה על כמה מיליארדי דולרים. והנה, אעפ"י שהמספר שלו זכה והוא נעשה לאחד מעשירי המדינה, הוא בושש מלברר האם הוא זכה. וכך המשיך ללון ברחובה של עיר וליהנות מבית התמחווי המקומי. עד שביום אחד פגשו אדם וסיפר לו שעדיין לא יודעים מי הוא הזוכה המאושר. לפתע נזכר העני שיש לו כרטיס, וסיפר לו את המספר שבידו.

מששמע חברו את מספרו, קפץ ממקומו בהתפעלות ואמר לו: ידידי היקר הנני שמח לבשרך שאינך עני מסכן - מחוסר בית. אלא הנך אחד מעשירי ונכבדי הארץ, שכן אתה הוא הזוכה המאושר.

ר' ברוכל את זקנו, מדוע לא השיב לו שהוא יהודי, ומה שאסור אסור. והשיב לו הבעש"ט, שאי אפשר להסביר לגוי מהו יהודי! וכשסיפר הרה"ק ר' ברוכל מעשה זה, אמר: 'זקני אמר שאי אפשר להסביר לגוי מהו יהודי. ואני אומר, שגם ליהודי אי אפשר להסביר מהו יהודי'...

ד. כאשר שהה גאב"ד אנטוורפן הגאון רבי חיים קרייזווירט זצ"ל במחנות - יחד עם אחיו היהודים ועבר עמם שבעת מדורי גיהנום. באחד מן הימים ניגש אליו אחד מהיהודים וביקש ממנו לדבר עמו דבר סתר. וכך אמר לו: הנני מרגיש שיומי קָרָב, ויש לי חשבון-באנק בשווייץ, ובו כסף רב. בן אחד יש לי, אבל אינני יודע היכן הוא נמצא, האם הוא חי או מת. אמסור לך אפוא את הקוד של החשבון שלי בבאנק, ואבקש ממך שתנסה לאתר את בני, שיאמר להם את המספר שהנני אומר לך, ועל ידי כך יעביר לרשותו את הונו וממוני. רבי חיים שמע את המספר, ואמר לו שישתדל להעביר זאת לבנו. ובאמת במהלך הימים שלאחריהם, היהודי ההוא עלה על המוקד, ה' יקום דמו.

ובמשך השנים שלאחר המלחמה, במהלך נסיעותיו המרובות של רבי חיים להרביץ תורה בעם ישראל - על כל פני תבל, ניסה למצוא את בנו של האיש ההוא. אך לשווא, אף אחד לא הכיר אותו ולא ידעו.

פעם אחת, טס רבי חיים מאוסטרליה לארה"ב, ופגש קבוצת יהודים ושאל אותם: האם הם מכירים יהודי פלוני? והנה אחד מהם - שהיה נראה עני מרוד - הזדהה בשמו, ואמר: 'אני

מלכי המלכים, ובו בחר ה' להיות עם סגולה – 'ורוממתנו מכל הלשונות'. וכאשר יהודי מבין ומפנים זאת אל נפשו פנימה, מכאן ואילך כבר אינו יכול להרשות לעצמו להתהלך כאחד האיכרים ולדבר כאחד הכפריים, שהרי 'בן מלך' יש לו גינוני מלכות ואצילות וכל התנהגותו נעלית ומעודנת¹.

המלך חוטא ומתלכלך בטינוף החטא. ובד בבד להתחזק במעלתו וערכו הרם, בבחינת מה שנאמר (דברי הימים ב' יז ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'".

וזהו יסוד ההצלחה בעבודת ה', להכיר במתנתו של מלך. לדעת שכל 'יהודי' הוא 'נזר הבריאה' – בנו של מלך

הוא'. לאחר שרבי חיים בירר ואימת את כל הפרטים עד תומם, התברר לו שאכן מדובר בבנו של בעל-החשבון הי"ד, ולאחר בישר באזניו, שהוא מתעתד להפוך מעני ואביון לעשיר מופלג! ומסר לו בשמחה את קוד החשבון של אביו הי"ד, והלה טס לשוויץ והוציא משם את כל הכסף, והפך בין-רגע לאדם בעל-הון, ולגביר גדול.

גאב"ד אנטוורפן זצ"ל מצא במעשה זה לקח ומוסר גדול, שלפעמים אדם נתון בקושי או בצרה חלילה, אך הוא אינו יודע שיש בידי 'קוד', שאם יצליח לפענח אותו, יצא מצרה לרווחה. וכמו בנו של היהודי שנרצח הי"ד, היה עני מרוד מסכן ומדוכא. אולם, היה בעולם קוד מסוים שצפן עבורו ממון רב, וכשהגיעה השעה שקבעו לו מן השמים, הוא התהפך לעשיר כקורח.

בדומה לדבריו יש ללמוד לעניינינו, שאין יהודי בעולם שאינו יקר המציאות ורב הערך, אלא שצריך לגלות לו את הקוד ולהאיר את עיניו ולבו, שעליו נאמר (דברים יד א) 'בנים אתם לה' אלוקיכם'. וכי הקב"ה אוהב אותו ואומר לו: 'מיין טייערע קינד'! אני בראתי אותך ונתתי לך תורה ומצוות לטובתך הנצחית, אנא ממך, תנצל את מתנת החיים והתנהג כראוי לבנו של מלך מלכי המלכים, אל תמאס!

ה. וכל זה בכלל מה שהביא הרמ"א (שו"ע או"ח סי' א) בשם הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פ' נ"ב), "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהילים טז ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כשיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול - הקב"ה - אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר (ירמיה כג כד) 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד'.

גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה

★ התשובה קדמה לבריאת העולם ★ על כן יורה חטאים בדרך ★ היום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד ★ תשובה - לשוב ולהתקרב לה' ★ עד ה' אלוקיך ★ יעקב חבל נחלתו ★ טינופם מוחה נא ויודו פלאך ★ מי שנקי מעוונות יכול לזכות להשראת השכינה בנקל - יותר מזמן שביהמ"ק היה קיים

הכעיסו והוא מרוצה לו, לכן גם כן שכרו שמוחלין לו הכל'.

על כן יורה חטאים בדרך

מובא בירושלמי (מכות פ"ב ה"ו) 'שאלו לחכמה, חוטא מהו עונשו, אמרו להם (משלי יג כא) 'חטאים תרדף רעה'. שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להן (יחזקאל יח ד) 'הנפש החוטאת היא תמות'. שאלו לקודשא בריך הוא, חוטא מהו עונשו, אמר להן, יעשו תשובה ויתכפר לו. היינו דכתיב (תהלים כה ח) 'על כן יורה חטאים בדרך' - יורה לחטאים דרך לעשות תשובה'.

והביאור בדברי הירושלמי, שכשם שבענייני הגוף, אם חלילה נחתך לאדם אחד מאיבריו - אין לו תיקון שלא יהא בעל מום, כך לכאורה כאשר אדם עובר על אחת ממצוות התורה שמכוונות לרמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, הוא צריך להיות כבעל מום שנחתך ממנו אבר מאיבריו, ולכן החכמה השיבה 'חטאים תרדף רעה', והנבואה השיבה 'הנפש החוטאת היא תמות', כיון שלהבנתם לא שייך לתקן זאת.

אלא שהקב"ה ברא וחיפש את כוח התשובה שעל ידה נברא האדם לבריה חדשה ושליומה - כמי שלא חטא

התשובה קדמה לבריאת העולם

מובא במדרש (פר' בראשית א ד) 'בראשית ברא אלוקים'. ששה דברים קדמו לבריאת העולם. יש מהן שנבראו, ויש מהן שעלו במחשבה להבראות. התורה והכסא הכבוד נבראו וכו'. רבי אהבה ברבי זעירא אמר, אף התשובה, שנאמר (תהלים צ ב) 'בטרם הרים יולדו', ואותה השעה (תהלים צ א) 'תשב אנוש עד דכא' וגו'.

מצינו במאור עינים (פר' האזינו) שהביא את דברי המדרש הללו, ומתוך דבריו מתבאר סוד התשובה. וזו לשונו 'הנה ידוע כי העולם נכלל ממדות. מדת החסד ומדת הדין כנודע, ולמעלה מהמדות - הוא למעלה מעולמות, שם אין דין כלל, רק רצון וחסד, מפני שאין שם מדות חלוקות. ומשבעה דברים שקדמו לעולם היא ה'תשובה' (בראשית רבה א ד). נמצא כששב בתשובה בא לבחינת שקדמה לעולמות, שהוא למעלה ממדות, ונמצא ממילא נמחל הכל, כי שם הכל חסד.

וזהו 'כל המעביר על מדותיו' (ראש השנה יז.), שעובר למעלה מהמדות למקום תשובה, אז מוחלין לו כל פשעיו. וכל אדם שמעביר על מדותיו - למי שהכעיס כנגדו, הרי הוא למעלה מן המדות, שהרי זה

(ישעיהו נט ב) 'עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלוהיכם'. צועק ואינו נענה, שנאמר (ישעיהו א טו) 'כי תרבו תפלה וגו'. ועושה מצות וטורפין אותן בפניו, שנאמר (ישעיהו א יב) 'מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, מי גם בכס ויסגר דלתים וגו'. והיום הוא מודבק בשכינה, שנאמר (דברים ד ד) 'ואתם הדבקים בה' אלוהיכם', צועק ונענה מיד, שנאמר (ישעיהו סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה, ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר (קהלת ט ז) 'כי כבר רצה האלוהים את מעשיך', ולא עוד אלא שמתאווים להם, שנאמר (מלאכי ג ד) 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות'.

תשובה - לשוב ולהתקרב לה'

מציינו בבית אלוהים למבי"ט (שער התשובה פרק א) שחקר והגדיר את מהות התשובה. וזו לשונו 'חקרנו על גדר התשובה ומצאנוה נכון ושלם. והיא, קריבה להשם - מרחוק החטא. והרצון במלת 'קריבה', הוא היות כוונת השב בתשובה להתקרב אל בוראו שנתרחק ממנו בעברו על דבריו. ולא להנצל מן העונש על מה שעבר, כי אם הכוונה היה לכך, אינו מתקרב לה'. כי החוטא שתיים רעות עשה, רעה לעצמו שיענישהו הא-ל יתברך. ורעה גדולה מזו, שהכעיס את בוראו במה שעבר על צויו. כי מלך בשר ודם כועס ומצטער על מי שעובר על דבריו, גם כי לא יעניש אותו בהיותו בנו או אהובו.

וא"כ השב בתשובה צריך לתקן את אשר עוות בשתיים הרעות. ויותר מהמה, במה שהכעיס את בוראו, שְׁיַרְצֶה אותו ויתקרב אליו בתשובה. וכל עוד שלא היתה כוונתו לְרַצוֹתוֹ על מה שהכעיסו, אינה

מעולם, כמובא במדרש תנחומא (פרשת וירא זי), 'ראה מה יפה התשובה, אמר הקב"ה (מלאכי ג ז) 'שובו אלי ואשובה אליכם', שאם ביד אדם כמה עונות והוא שב לפני הקב"ה, הוא מעלה עליו כאילו לא חטא, שנאמר (יחזקאל יח כב) 'כל (חטאתיו) [פשעיו] אשר עשה [לא יזכרו לו] וגו'.

ולא זו בלבד שמועילה התשובה לתקן את העבר, אלא יתר על כן, הקב"ה מחכה לכל יהודי שישב אליו, כמובא באליהו רבה (פרשה כט) 'מעיד אני עלי את השמים ואת הארץ, שיושב אני ומצפה להן לישראל יותר מאב לבנו ומאשה לבתה, שיעשו תשובה ויתקיימו דברי שלי'.

היום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד

מציינו ברמב"ם (הל' תשובה פ"ז הלכה ז-י) כמה וכמה לשונות מיוחדים על מעלת התשובה, ולגודל החביבות נעתיק את דבריו, וזו לשונו 'גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלוהיך'. ונאמר (עמוס ד ו) 'ולא שבתם עֲדֵי נאם ה''. ונאמר (ירמיהו ד א) 'אם תשוב ישראל, נאם ה', אלי תשוב'. כלומר, אם תחזור בתשובה בי תדבק. התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד. וכן אתה מוצא, שבלשון שהקב"ה מרחיק החוטאים, בה מקרב את השבים - בין יחיד בין רבים, שנאמר (הושע ב א) 'והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם, יאמר להם בני א-ל ח' וכו'.

כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלוהי ישראל, שנאמר

לרחוק והדר לקרוב. בתחלת תשובתו ואחריה כנזכר. כי מתחלת תשובת האדם בהרהור לבו, הא-ל ית' פורש עליו סוכת שלומו, והוא ההתעוררות על התשובה והגנתו עליו מן היסורין או המקרים הרעים המעוותים לבא עליו מצד חטאותיו. ואחר שהתודה בפיו ובשפתיו, והטיב צעדיו ודרכיו ושלמות טהרתו וכפרתו, ולא יאונה לו כל און, וזהו ענין השלום שיושב בהשקט ובשלוה בלי אימה ופחד מעונש החטאים, כיון שכבר נתכפרו.

ואם כן כוונת השב בתשובה צריכה שתהא להתקרב לה' ולרצותו על מה שעבר דברו, ולא על העונש המעוּתד לבא עליו. כי בשובו בלב נשבר ונדכה לפניו, סוף העונש להסתלק, ולא יענש אחרי שובו, וכמו שאמר הנביא ע"ה (הושע ו א) 'לכו ונשובה אל ה', כי הוא טרף וירפאנו, יך ויחבשנו'. ירצה, שיהיה תחלת ההתעוררות בתשובה מכוונת לא-ל ית' לרצותו על מה שעבר על דברו.

וזהו הנרמז באמרו: 'לכו ונשובה אל ה', כי מצד העונש אין ראוי שתהיה ירא, ושתהיה תשובתך - לשתהיה נצול מהעונש, כי כיון שאתה תשוב מצד מה שהכעסת אותו במה שעברת על דברו, ונתקרבת אליו בדברים כנזכר, הוא ירפא ויחבש מכותיך, ואין צריך שתהיה כונתך לזה. ורמז באמרו 'כי הוא טרף' - מה שמסתתר הש"י מהאדם החוטא בעודו חוטא. ולזה אמר 'לכו ונשובה אל ה'. כי גם שטרף והכה אותך בהיותך נסתר ממנו כשהיית חוטא, עתה ששבת אליו והנך לפניו, ירפא ויחבש מכותיך שהכה לך בהיותך נסתר ממנו, וזהו

נקראת תשובה. כיון שלא שב למה שהיה קודם החטא - שלא היה כועס עליו הא-ל ית', ואינו קרוב אליו. כי כמו שהקרבת מכפר על העבירות הידועות ובו מתקרב אליו, כמו כן התשובה שהיא מכפרת על העונות, צריך שתהיה תשובה שלימה שיתקרב אליו כמו בקרבן. וענין ההקרבה הוא, שישים אל לבו, כי גם שלא היה מענישו הא-ל יתברך על חטאו, לא היה רוצה לחטוא, שלא לעבור על מצות בורא עולם.

וישאל ממנו מחילה, וְיִרְצָה אותו בדברים, כמו שנאמר (הושע יד ג) 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה'. כלומר, תשובתכם תהיה מכוונת לְרְצוֹת את ה', לא על שלא יענישכם על חטאתכם, אלא להתקרב אליו כנזכר.

כי החוטא נקרא רחוק, ובשובו נעשה קרוב, כדכתיב (ישעיה נז יט) 'שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ה' ורפאתיו'. הורה בכאן על ההתעוררות ועל הסיוע שמסייע הא-ל יתברך לשב בתשובה, כאמרם ז"ל (שבת קד.) 'בא ליטהר מסייעין אותו', כי מי שבא לטהר עצמו נראה שהיה טמא, ובא לטהר עצמו מחטאותיו, והא-ל יתברך מסייעו לשוב. וענין הסיוע הוא, להכין לבו ודרך פעמיו לשיתחרט על מה שעשה, וישוב בתשובה שלימה לפניו, במה שהוא מתעורר מהא-ל ית' בפרוש עליו סוכת שלומו בהכין לבו וצעדיו לשוב כנזכר.

ואחר ששב, חוזר הא-ל יתברך ונותן לו שלום במה שנתקרב אליו בחרטתו על חטאותיו ובמעשיו הטובים. וזהו שאמר 'שלום שלום לרחוק ולקרוב', מעיקרא

כבודו, וכמו שאמרו (יומא פו) 'גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד', דכתיב (הושע יד ב) 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך'.

יעקב חבל נחלתו

מציינו בתניא (איגרת התשובה פ"ט) משל נפלא על התקרבות בעל תשובה לה'. וזו לשונו 'זו"ש בתנא דבי אליהו, אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום מה יעשה ויחיה. אם היה רגיל לקרות דף אחד, יקרא ב' דפים. לשנות פרק א', ישנה ב' פרקים וכו'. והיינו כמשל חבל הנפסק וחוזר וקושרו, שבמקום הקשר - הוא כפול ומכופל, וככה הוא ב'חבל נחלתו' וכו" (דברים לב ט).

ויש ללמוד מתוך דברי בעל התניא, שעל ידי התשובה נעשה הקשר בין יהודי לאלוקיו, חזק - כפול ומכופל. ונראה להעמיק עוד, שמלבד מה שעל ידי שחוזרים וקושרים את החבל, מתחזק הקשר להיות קשר על קשר - קשר של קיימא. יתר על כן, מחמת מה שהחבל נפסק וקושרים אותו שנית, ממילא מתקרבים ב' הקצוות אחד אל השני.

טינופם מחה נא ויודו פלאך

מובא בגמ' (ראש השנה לב:) בהאי לישנא 'אמר רבי אבהו, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים. אמר להם, אפשר

הנרצה במלת 'הוא', שהוא כנוי על הנסתר'.

עד ה' אלוקיך

עוד מובא בבית אלוקים (בהמשך דבריו) 'ומלת מ'רחוק', מורה על היות החוטא מרוחק מהא-ל יתברך כל זמן שלא שב בתשובה, כי מי שעומד לפני מלך בשר ודם אינו עובר על דבריו בעמדו לפניו, אלא אחר שהולך מלפניו. והא-ל ית' מלא כל הארץ כבודו, ומצד שאין אנו משיגים את כבודו, אנו חוטאים כאילו לא היתה השכינה בארץ. והוא כאילו אנו מתרחקים מכבוד שכינתו, שאין אנו משיגים בשעת החטא היות שכינתו והשגחתו בינינו בעיוורון השכל בשעת החטא, וכאמרם ז"ל (במדבר רבה ט יב) 'אין אדם חוטא אלא א"כ נכנסה בו רוח שטות'.

וכשהוא שב וניחם על מה שעשה, נותן אל לבו כי הוא לפני הא-ל ית' בהיות כל הארץ מלאה מכבודו. ויבוש ממה שחטא, ובוזה נתקרב אליו במחשבתו, שידע שהא-ל קרוב אליו. ושב ממה שעשה, ועושה רצונו, בהשיגו כי הוא עומד לפניו ויודע מצפונו. ועל דרך זה נקראו 'רחוק' ו'קרוב' - החוטא והבעל תשובה. ולכך נאמר בענין התשובה לשון 'עד' - 'ושבת עד ה' אלוקיך' (דברים ד ל). 'שובה ישראל עד ה' אלוקיך' (הושע יד ב), כלומר שוב ממקום שנתרחקת וְהָיָה קרוב אליו, כי בכח התשובה מתקרב האדם לא-ל ית', מעט מעט עד שמגיע להשיג להיותו לפני כסא

1. כוונתו למה שנאמר 'הוא טרף וירפאנו'.

2. כוונתו לפסוק (ישעיה נז ט) 'שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ה' ורפאתיו'.

ממנו בדרך רחוקה, ונתעו בדרך וידלו מאוד, והלכו חשכים וקדורנית, כי בלו הלבושים היקרים מהם, וכל טוב המלך שהיה להם נחסר להם, והם מלוכלכים בטיט חוצות, עד אשר כמעט שכחו כל הטוב וגדולת המלך.

ויהי כאשר צר להם מאוד שבו לבית המלך. וכאשר באו לשער המלך ויראו את גדולת המלך והדר גאונו, ויבושו ויכלמו מאד על רוע מעלליהם אשר הרחיקו מהמלך, ולא היה להם דעת להשיג גדולת המלך, ולפאר ולשבח אותו כמאז ומקדם, כי נכלמים מאוד לפניו, כי מעשיהם הרעים ולבושיהם המלוכלכים נגד פניהם. עדי אשר בקשו והתחננו על נפשם למחול על עוונם, ולהסיר מעליהם מלבושיהם המלוכלכים, כי אין לבוא בשער המלך בלבוש שק, ולהלבישם בגדים נאים שיהיו ראויים לעמוד לפני המלך, ולהטעימם מתענוגי המלך בכדי להשיב רוחם. ויכמרו רחמי המלך על בניו הנעימים ויעש כן, אז היה ביכולתם לראות פני המלך להשיג גדולתו ולשבח ולפאר אותו.

וכמו כן מובן הנמשל, שאנחנו עמו בית ישראל הנקראים 'בנים' למקום (דברים יד א, אבות פ"ג מ"ד), אשר עזבנו את ה', הלכנו למקום רחוק בדרך עקלתון, וחטאנו ופשענו, ומלוכלכים אנחנו על ידי העונות. והנה בראש השנה אנחנו שבים ומתעלים לפני הבורא ברוך הוא, ודוה לבנו מאוד על חטאותינו, ופשעינו נגד פנינו, ובושים ונכלמים אנחנו על אשר מלוכלכים אנחנו בעונותינו, ואימה ויראה ופחד נופל עלינו

מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה'.

ויש לדייק מתשובתו של הקב"ה לשאלת המלאכים - מדוע ישראל אינם אומרים שירה בראש השנה, שלא השיב להם שאינם צודקים בשאלתם, מפני שבאמת היה ראוי שישראל יאמרו שירה בראש השנה, אלא שמאחר וספרי חיים וספרי מתים פתוחים, לא מתאים לומר שירה ביום זה.

ובחתם סופר (דרוש לכ"ה אלול עמ' שמו) הקשה מה המקור והסיבה לשמחה ביום זה, וכי מחמת איזה נס היה ראוי שנאמר שירה. הלא פסח הוא 'זמן חירותנו' ושבועות הוא חג 'מתן תורתנו' וסוכות הוא 'זמן שמחתנו' - זכר לענני הכבוד, אך איזה נס נעשה לנו בראש השנה שמחתנו היה ראוי לומר הלל - אילולא מה ש'מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו'¹.

ובקדושת לוי (לראש השנה ד"ה עוד במסכת ה"ל) הוסיף להקשות בהאי לישנא 'ולכאורה יקשה אדרבה יותר מהראוי היה לומר שירה בעת ההוא, בכדי לעורר חסדו הטוב'.

ומיישב זאת (בתירוצו השני) 'והוא על דרך משל, בני המלך האהובים למלך מאוד, והם תמיד אצל המלך, ויודעים ומשיגים היטב גדולת המלך, ותמיד הם משבחים ומפארים את אביהם המלך, כי רואים תמיד גדולת המלך. ולימים, נתרחקו

ח. זו לשונו של החתם סופר 'ויש לדון מה עלה על דעת מלאכי השרת לומר הלל בראש השנה, וכי איזה נס נעשה בו לומר עליו הלל'.

זלה"ה, והוא שאנו רואים שכעת אשר אנחנו בגלות המר יש בני אדם שזוכים לרוח הקודש בקל יותר מבימי הנביאים שהיו צריכין הַשְׁפָּעוֹת והתבודדות רב כידוע, כדי שישגו הנבואה ורוח הקודש.

ואמר משל נפלא ומתוק, למשל המלך שהוא במקום כבודו בביתו בחצירו בפלטיין שלו ויבא איזה אוהב המלך וירצה להזמינו לסעודתו לביתו, אזי בוודאי יכעס עליו המלך, כי אין זה כבוד של מלך לצאת מפלטיין שלו לבית אחרים - גם אם יהיה הסעודה גדולה עד למאוד, ובלתי אפשרי שיזמין את המלך לביתו עד שיכין כל הכנות ויעמיד מליצים ופרקליטין גדולים שימצא חן בעיני המלך שיבא לסעודתו. אבל כשהמלך נוסע בדרך ורוצה ללון בדרך, אזי כאשר ימצא מקום נקי באכסניא נקי, אף אם בית המלון הוא בכפר, אם הוא רק נקי, אזי זה בית מלונו ללון שם.

והנמשל מובן ממילא, בזמן שבית המקדש קיים והיה שכינת כבודו בבית קדשי הקדשים, אזי אם היה אדם רוצה לשאוב רוח הקודש או נביאות, היה צריך עבודה גדולה, כמו שמצינו ב'שמחת בית השואבה' ששם היו שואבים רוח הקודש (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א). אבל עתה בגלות המר, הגם השכינה קדושה גלתה עמנו ובעוונותינו הרבים היא נע ונד בארץ, ותשוקתה מאוד [ל]מצוא מקום דירה לשכון בה, ואם מצאה מנוח מקום נקי - אדם שהוא רק נקי מעבירות וחטאים, אזי שם היא דירתה, ודברי פי חכם חן. וזהו 'הפעם יזבלני כו', לשון דירה, דהיינו בגלות המר יהיה לה דירה להשכינה'.

מפני רוממות גדולתו והדר גאונו, ומפני גודל הפחד אין בנו דעת להשיג גדולתו ולשבח ולפאר אותו, כי מלוכלכים אנחנו בטיט חוצות על ידי עוונותינו, ומבקשים ומתחננים אנחנו להבורא ברוך הוא שימחול לנו על כל עוונותינו ופשעינו, ולהסיר המלבושים המלוכלכים, והבורא ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו מוחל לנו, כי הוא חנון ומרבה לסלוח, ורוח חדש מחדש בקרבינו בלב טהור לעבודתו, אז ביכולתנו לעבוד עבודתנו להשיג גדולתו, ולומר לפניו שירות ותשבחות. והבן'.

ונראה לומר אחר דבריו, שבאמת היה ראוי לנו לומר שירה על המצוות התשובה, שהיא היפך הטבע - לתקן את המעוות כמי שלא נפגם מעולם. אך מצד עמדנו לפניו ית' בושים ונכלמים מלכלוך עוונותינו, לא שייך שנאמר שירה - עד אשר יחביאנו בצל ידו תחת כנפי השכינה ויטהרנו ויקדשנו שנית - להיות ראויים לעמוד לפניו ית' להללו ולשבחו בחג הסוכות.

מי שנקי מעוונות יכול לזכות להשראת השכינה בנקל

- יותר מזמן שביהמ"ק היה קיים

ועתה בתוככי חשכות הגלות, מי ששב להשי"ת ומתנקה מעוונותיו כראוי, יכול לזכות להשראת השכינה - יותר ממה שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים, כמובא בנועם אלימלך (פ' וישב) בהאי לישנא 'וזהו הפעם יזבלני איש' (בראשית ל ט), רצה לומר, שיהיה דירת השם יתברך אצל הצדיק. על דרך ששמעתי משל מתוק מפי אדומ"ו הרב המגיד דק"ק ראווני

עשרת ימי תשובה

דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב

☆ חובת היהודי לערוך חשבון הנפש בימים אלו ולשוב בתשובה אל ה' ☆ מה לך נרדם קום קרא אל אלוקיך ☆ מוחתרת חתורה לפניך ☆ מי שמזלזל במתנת התשובה ועומד במרדו - מוסיף עוון על עונו ☆ המתרשל בזמן הזה מן התשובה - אין לו חלק בה' אלוקי ישראל

והאדם החוטא בעת המצאו בעולם הזה - מתוך מחשבה שברח מלפני

קונו, ואינו משגיח על העולם העליון (להתבונן שהוא עתיד לתת דין וחשבון על כל מעשיו), הקב"ה מטיל רוח סערה חזקה, שהיא גזירת הדין שעומדת ותובעת את גזר דינו של האדם מלפני הקב"ה. והיינו רוח סערה המגעת אל הספינה (שהיא גופו של האדם) ומזכרת לו את עוונותיו - כדי לתפוס אותו.

וכשנתפס האדם על ידי הסערה ההיא בבית חוליו, נאמר (יונה א ה) 'יונה ירד אל ירכתי הספינה, וישכב וירדם', כלומר אע"פ שהאדם בבית חוליו, עדיין אין נשמתו מתעוררת לשוב לפני קונו - לפדות את עוונותיו.

ומה נאמר להלן (פסוק ו), 'ויקרא אליו רב החובל'. מיהו רב החובל, (כלומר על מי הוא רומז), זהו יצר הטוב שהוא המנהיג של הגוף. 'ויאמר, מה לך נרדם, קום קרא אל אלוקיך וגו', אין השעה עתה להירדם, כיון

חובת היהודי לערוך חשבון הנפש בימים אלו ולשוב בתשובה אל ה'

פסק הרמ"א (שו"ע או"ח סי' תרג סעי' א) 'ויש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו, ולשוב מהם בעשרת ימי תשובה'. ובמשנה ברורה (ס"ק ב) כתב 'ויש לכל אדם וכו'. כתב הרא"ש שיקרא באלו הימים באגרת התשובה של רבינו יונה. והאר"י ז"ל כתב, שחיוב ללמוד בספרי מוסר כל השנה. וכן כתב הגר"א במשלי וכו'. ועל כל פנים, באלו הימים יעשה כל אדם כדעת הזהור, שישוב קודם שישכב ויתאונן על חטאיו ויפשפש במעשיו'.

מה לך נרדם קום קרא אל אלוקיך
ובזוה"ק (פר' ויקהל קצט.) מובא לפרש את המעשה עם יונה הנביא כמשל על הנשמה והגוף, ש'יונה' רומז לנשמה, והאדם ההולך בעולם הזה דומה לאוניה בתוך הים הגדול שכמעט ונשברת - 'והאניה חישבה להישבר' (יונה ד ד).

התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו רבותינו ז"ל על הענין הזה (קהלת רבה ז לב), משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאישי ההוא עודנו עצור, ויך אותו במטהו, אמר לו, קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך?!" עכ"ל. וי"ל שזוהי התביעה כנגד המתרשל מעבודת התשובה ב'עשרת ימי תשובה', 'קשה יום! הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך?!"

מי שמזלזל במתנת התשובה ועומד במרדו - מוסיף עוון על עוון

מצינו בדרשת הרמב"ן לראש השנה, וזו לשונו 'התשובה היא חסד גדול על הבריות, אבל גם עונש גדול היא להם.

שמעלים אותך לדין על כל מה שעשית בעולם הזה, שוב מעוונותיך!

הסתכל באלו הדברים ושוב לקונך: 'מה מלאכתך', כלומר במה עסקת בעולם הזה, ותתודה על כך לפני קונך. 'ומאין תבוא', כלומר תסתכל 'מאין באת' - מטיפה סרוחה ולא תתגאה לפני ה'. 'מה אַרְצֶךָ', תסתכל על מה שמעפר נבראת ולעפר תשוב. 'ואי מזה עם אתה', כלומר תסתכל אם יש לך זכות אבות שתגן עליך.^ט

מחנתרת חתורה לפניך

והימים האלו הם הזדמנות - 'אחת בשנה' להיגאל מחלאת וטומאת העוונות להיטהר לעמוד לפני ה'. וכבר כתב רבינו יונה בספרו שערי תשובה (שער א אות ב) משל נוקב על מי שמתרשל מעבודת התשובה, וזו לשונו 'ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמוה, והמנוס הוא

ט. זו לשון הזוהר 'יונה דנחת לספינה, דא איהי נשמתא דבר נש - דנחתא להאי עלמא למהוי בגופא דבר נש וכו'. וכדין בר נש אזיל בהאי עלמא כספינה בגו ימא רבא, דחשיבת לאתברא, כמה דאת אמר (יונה א ד) 'והאניה חשבה להשבר'. ובר נש, כד איהו בהאי עלמא חטי וחשיב דערק מקמי מאריה, ולא אשגח בההוא עלמא. וכדין אטיל קודשא בריך הוא רוח סערה תקיפא, דא איהי גזירת דינא דקיימא תדיר קמי קודשא בריך הוא ובעאת דינא דבר נש מקמיה, ודא איהו דקא מטי לספינה ואדכר חובוי דבר נש לאתפסא ליה. כיון דאתפס בר נש על ידא דההיא סערה בבי מרעיה, מה כתיב 'יונה ירד אל ירכתי הספינה וישכב וירדם', אף על גב דבר נש בבי מרעיה נשמתא לא אתערת לאתבא קמי מאריה למפרק חובוי. מה כתיב 'ויקרב אליו רב החובל', מאן 'רב החובל', דא יצר טוב דאיהו מנהיג כלא. 'ויאמר לו, מה לך נרדם? קום קרא אל אלוקיך' וגו', לאו שעתא הוא למדמך, דהא סלקין לך לדינא על כל מה דעבדת בהאי עלמא, תוב מחובר, אסתכל במלין אלין ותוב למארך. מה מלאכתך דאת עסקת בה בהאי עלמא ואודי עלה קמי מארך. ומאין תבא, אסתכל מאין באת, מטפה סרוחה ולא תתגאי קמיה, מה ארצך אסתכל, דהא מארעא אתבריאת ולארעא תיתוב, ואי מזה עם אתה, אסתכל אי אית לך זכו דאבהן דיגין עלך'.

מה שאין להם בהיות הדרכים ישרים ורחבים ומוכנים בתכלית, ואינם מתעוררים לשוב בתשובה'.

המתרשל בזמן הזה מן התשובה - אין לו חלק בה' אלוקי ישראל

ובמאיירי (ראש השנה טז: ד"ה אע"פ) הזהיר מאוד על ההתרשלות מלשוב אל ה', וזו לשונו 'אף על פי שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה, כמו שאמרו ז"ל אבות פ"ב מ"י 'שוב יום אחד לפני מיתתך', מ"מ בזמן הזה, רוצה לומר - ראש השנה, ראוי לו להתעורר ביותר, אמרו ז"ל דרך משל, ג' ספרים נפתחים בראש השנה על הרשעים ועל הצדיקים ועל הבינוניים. רוצה לומר שכל אחד ואחד נידון כפי מעשיו כמו שביארנו במשנה. ויתעורר לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות. והמתרשל בזמן הזה מן התשובה, אין לו חלק בה' אלוקי ישראל, שכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך, ואף מדת הדין מתיאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה, והוא אצלי מה שאמרו 'אין בית דין של מעלה נכנסין לדין עד שיקדשו בית דין של מטה את החדש'.

שבזמן שאדם חוטא, עובר על רצון בוראו שעה אחת - בשעת החטא, וכשהוא עומד ואינו שב בתשובה, עומד במרדו כל ימיו ואינו חושש לעשות רצון בוראו. וכל שכן כשמתפללין ומתודין וצועקים חטאנו עוינו ופשענו ואינם מניחין את העונות, זה בוודאי מרד גדול הוא, ומוסיף על עצמו חרון אף וכעס'.

והר"ן בדרשותיו (הדרוש השישי ד"ה אחר זה) כתב "אחר זה אמר (הושע יד ז) 'מי חכם ויבן אלה, נבון וידעם, כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים ישלכו בם', וצריך לבאר מה ענין פסוק זה לכאן - אחר זכרו עניני התשובה.

אבל הפירוש הוא על פי מה שאמרנו, שמה שהזמין לנו ה' יתברך דרכי התשובה, הוא טוב לטובים ומכשול לרעים. והוא אמרו 'כי ישרים דרכי ה'', רצה לומר שאין בהם רכסים ועקלקלות, שאין טורח בהליכתם כלל, 'וצדיקים ילכו בם', ורשעים יכשלו ביושר הדרכים ההם. כי יותר טוב היה להם שלא יהיו הדרכים ההם ישרים כאשר הם, כי אז יהיה להם קצת התנצלות,

י. בערבי נחל (דברים שבת שובה - דרוש ד ד"ה ועם זה) הביא את דברי הר"ן, וכתב עוד 'ובזה שמעתי אומרים רמז, 'כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים' (בראשית מג, ז), ירצה, כי כשעושה אדם עבירה ואינו שב עליה כל השנה עדיין אין בידו רק גוף העבירה, אבל מניעת התשובה עדיין לא נחשב לו עון אשר חטא, כי היחיד אינו יכול לעשות תשובה, זולת בימים אלו אשר כחם מתחיל מראש חודש אלול שהם ימי רצון. אבל כאשר עברו ימים אלו ולא תיקן את עצמו, אזי צריך לעשות שני פעמים תשובה, כי כבר יש בידו ב' עונות, גוף העון, ומה שלא עשה תשובה נחשב לעון. וזהו שאמר 'כי לולא' (הוא אותיות אלול), אם אחרנו את אלול - דהיינו כל ימי הרצון - מלעשות תשובה, אזי 'כי עתה שבנו זה פעמים', וקל להבין'.

רוממות עשרת ימי תשובה

★ בעשרת ימי תשובה הקב"ה מסייע לאדם לעזוב את דרכו הרעה ★ ימים אלו קרובים ליום שנברא העולם ★ בכל יום בשבוע אפשר לתקן את אותו היום של כל ימות השנה ★ להתנהג בעשרת ימי תשובה כמו חולו של מועד ★ בימים אלו התשובה יפה ביותר ומתקבלת מיד ★ אם יש דין למטה אין דין למעלה

אך הענין, שהנביא הורה לנו סדר תפילה לה' יתברך בהיותו קרוב אלינו בעשרת ימי תשובה, מה יהיה. על זה אמר 'עזוב רשע דרכו', שזאת יהיה התפילה, שה' יתברך יסייענו על התשובה. וכן אנשי כנסת הגדולה סידרו בקשה ראשונה דשמונה עשרה על התשובה, רק הקדימו ברכת חונן הדעת, שאם אין דעת הבדלה מנין (ירושלמי ברכות פ"ה ה"ב). ואם אינו יודע להבדיל בין טוב לרע, מנין יודע ממה לשוב. ואחר כך סידרו ברכת 'השיבנו' ו'סלח לנו'.

וכן דוד המלך ע"ה שהוא השליח ציבור מכלל ישראל, אמר ד'ואני תפילתי לך ה' עת רצון'. מה הוא 'תפילתי'? 'ענני באמת ישעך', שיהיה הישועה בדבר אמת לא בהבלי עולם הזה לבד. וכן הורה לנו הנביא מה שיהיה התפילה בהמצאו, שהוא עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

ואף שמתפללין על בני חיי ומזוני, יהיה המכוון רק לדבר אמת שסייעו לעבודת ה' יתברך. 'בני' - להדריכם שילכו בדרך ה'. 'ומזוני' - כדי שיהיה לבו פנוי לתורה ועבודה, וכן 'חיי'. וכן נאמר (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת', שיהיה הקריאה והתפילה על דבר אמת.

בעשרת ימי תשובה הקב"ה מסייע לאדם לעזוב את דרכו הרעה

לכאורה ישאל השואל במה התייחדו 'עשרת ימי תשובה' יותר משאר ימות השנה, הלא בכל עת ובכל זמן, ידו של הקב"ה פתוחה לקבל שבים. ומצוות התשובה לא נאמרה דווקא על עשרת ימי תשובה, וא"כ במה איפוא התייחדו עשרת ימי תשובה יותר משאר ימות השנה.

מצינו מהרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק, פר' וילך ושבת תשובה אות כא) ביאור נפלא לזה. וזו לשונו 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו' ענני באמת ישעך' (תהלים סט יד). במדרש (דברים רבה ב יב) 'רבי חנינא בר פפא שאל לרבי שמואל בר נחמן, מהו דכתיב (תהלים סט יד) 'ואני וגו' עת רצון'. אמר לו, שערי תפילה פעמים פתוחין פעמים נעולין, אבל שערי תשובה לעולם פתוחין וכו'. אבל הים הזה לעולם פתוח, כך ידו של הקב"ה פתוחה לקבל שבים.

ובגמרא (ראש השנה יח.) דרשו פסוק (ישעיה נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב' - על עשרת ימי תשובה ליחיד, וכתוב בתריה 'עזוב רשע דרכו' וגו'. ולפי פשוטו, שמזהיר על התשובה בהיותו קרוב, נמצא סותר למדרשו הנ"ל ששערי תשובה לעולם פתוחין.

בזוה"ק (פר' יתרו פח:) דאז 'רעוא דרעוין אשתכח'. ובעת הרצון מה יתפלל היחיד, 'ענני באמת ישעך', שנזכה שיעזוב רשע דרכו, כמו שנאמר (איכה ה כא) 'השיבנו ה' אליך ונשובה'. אף שה' יתברך אומר 'שובו אלי ואשובה אליכם', 'שובה ישראל'. אנו אומרים ש'לך הוא התשובה' (איכה רבה ה כא)^א, 'השיבנו ה' אליך ונשובה'.

העולה מדבריו, ששערי תשובה לעולם פתוחים - בכל ימות השנה, אלא שזקוקים לסייעתא דשמיא כדי לשוב בתשובה ולעזוב את הדרך הרעה, וזאת ישנו בעשרת ימי תשובה ובעלות המנחה בשבת קודש, שהוא רעוא דרעוין.

ימים אלו קרובים ליום שנברא העולם מצינו בבית אלוקים להמבי"ט (שער התשובה פרק טו) שכתב על ייחודם של ימים אלו, מצד מה שהם קרובים לזמן בריאת העולם - שברא הקב"ה בלב האדם את היצר הרע. וזו לשונו 'וראוי לתת טעם בזה, כי כפי הנראה אינם ראויים אלו הימים לשתיה התשובה מקובלת בהם יותר מבשאר ימות השנה. וזה, כי ביום ראש השנה, הוא ית' יושב על כסא דין לפקוד על כל העולם פרי מעלליהם ומחשבותיהם - אם לטוב אם לרע - במשפט צדק, וא"כ לא יאות לקבל תשובה באותן הימים שהם ימי דין ומשפט, כי כשהמלך יושב על כסא

וכן הורה לנו סדר תפילה, 'יעזוב רשע דרכו וגו', כי בלתי עזר ה' יתברך אי אפשר לעזוב הרע, כמו שאמרו בגמרא (סוכה נב.) 'אלמלא הקב"ה עוזר לו אינו יכול לו'. ש"כ הגדול מחבירו יצרו גדול'. וכיון שעזוב הרע, יצרו מתגדל ומתגבר ביותר. ולכן צדיקים נדמה להם כהר (סוכה שם).

והסייעתא הוא על ידי הבת קול 'שובו בנים שובבים', עד שנשמע גם לְאָחֵר, כמו שאמרו בחגיגה (טו.), ומה הוא תועלת הבת קול, הוא על דרך שאמר הבעש"ט זצ"ל, על מה שאמרו (אבות פ"ו מ"ב) 'בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב, [ומכרזת]: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, ומה תועלת מהבת קול אם לא שומעים קולו. ואמר, שמזה בא התעוררות בלב ישראל לתורה. וכן מבת קול 'שובו בנים שובבים', נתעורר בלב ישראלי הרהורי תשובה, רק האדם אינו משים לב וסבור הוא שהוא סתם ממחשבות לבו.

ומכל מקום ה' יתברך בחסדו קורא המלחמה והניצוח על שם האדם, שנאמר (תהלים לו לג) 'ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו', ואומר (זכריה ח ה) 'גם בעיני יפלא', כמו שאמרו בגמרא שם.

וצריך להתפלל על זה בעת רצון. ובשבת בשעתא דצלותא דמנחה איתא

יא. זו לשון המדרש 'השיבנו ה' אליך ונשובה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, ריבוננו של עולם, שלך הוא 'השיבנו'. אמר להם, שלכם הוא, שנאמר (זכריה א ג) 'שובו אלי ואשובה אליכם, נאם ה''. אמרה לפניו: רבוננו של עולם, שלך הוא, שנאמר (תהלים פה ה) 'שובנו אלוקי ישענו', לכך נאמר 'השיבנו ה' אליך ונשובה, חדש ימינו כקדם', כאדם הראשון, כמד"א (בראשית ג כד) 'ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן'.

ולפי שלא יאות ביום הדין ממש לעבור על פשע, האריך אלו הימים עד יום הכפורים לתת שהות וזמן לחוטא שישוב ויטיב פעליו, ואז ירחם עליו ביום הכפורים בישובו על כסא רחמים - קרוב לימים שנברא בהם העולם על תנאי שיקבל התשובה של החוטא, וזה שאמר הכתוב (ישעיהו נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב', דרשו והתפללו ושובו אליו בזמן המצאו, והם ימי הבריאה שהורה ופרסם בהם מציאותו יתברך בבריאת העולם - על תנאי שיקבל התשובה כנזכר, וקראו אותו בהיותו קרוב, והוא הזמן הנזכר שהיה קרוב לעולם, כשעלה במחשבה לקרבה אל המלאכה לעשות אותה'.

בכל יום בשבוע אפשר לתקן את אותו היום של כל ימות השנה

וראה את המובא ביערות דבש (חלק א דרוש א) 'העיקר, כי ז' ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים - הם נגד ז' ימי שבוע ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום. דרך משל, ביום ראשון יעשה תשובה על כל מה שחטא כל ימיו ביום ראשון. וכן ביום ב'. וכן כל ז' ימים. ובזה מתקן כל ימיו. ולכן נחפשה דרכינו ונתור לחפוש דרכי תשובה, דהיינו בזה האופן, לא לעשות תשובה בז' ימים אלו, וכאשר יעבור יום צום הנבחר אז ידלג כאיל פסח כאלו כבר הותרה הרצועה וכבר יצא בדימוס, והימים האלו ימי בכורי ענבים לרעות בגנים וללקוט שושנים וכו'.

דין אינו עובר על פשע - עד שיעמוד מכסא דין וישב על כסא רחמים.

ולזה אני אומר כי נתיחדו אלו הימים לשתיה התשובה מקובלת יותר בהם, להיותם בזמן בריאת העולם. וזה, כי בזמן בריאת העולם רצה הא-ל ית' והסכים לקבל תשובת השב בתשובה, להיות בריאתו עפר מן האדמה, ויצר לב האדם רע מנעוריו, ואי אפשר לו מבלי שיחטא, ואם לא היה מקבל התשובה היתה בריאת העולם לריק, שאי אפשר שלא תהיה רבה רעת האדם בארץ וישחית הא-ל ית' את העולם.

וזה שאמרו (פסחים נד.) ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם ואחד מהם התשובה², כי קודם שברא העולם הסכים לקבל תשובת השב מחטאתו, שאם לא כן לא היה בורא העולם, שלא היה יכול לעמוד כנזכר, ולכן בזמן שנברא העולם, זוכר הא-ל ית' שעל מנת כך בראו - שיקבל התשובה.

וגם שעומד בכסא דין בפלס ומאזני משפט ביום שברא העולם במזל מאזנים, וגוזר על כל באי עולם מה שראוי לבא עליהם בדין ומשפט, עם כל זה בזכרו תנאי שהתנה עם מעשה בראשית בקבלת התשובה כנזכר, עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים - לקבל תשובתם שלא להעניש אותם כפי חטאתם.

יב. זו לשון הגמ' 'תניא, שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, וכסא הכבוד, ובית המקדש, ושמו של משיח. תורה, דכתיב 'ה' קנני ראשית דרכו'. תשובה, דכתיב (תהלים ז ב) 'בטרם הרים ילדו', וכתוב (שם פסוק א) 'תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם' וכו'.

וכו'. ואשרי אדם הנותן ללב - טובת ה', וכי הוא ממש מעורר ישנים ומקיץ רדומים לתשובתו²³.

בימים אלו התשובה יפה ביותר ומתקבלת מיד

והנה מובא בגמ' (ראש השנה יח.) 'אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב: מנין לגזר דין של צבור שאינו נחתם. אינו נחתם, והכתיב (ירמיהו ב כב) 'נכתם עונך לפני'. אלא, אף על גב שנחתם - נקרע, שנאמר (דברים ד ז) 'כה' אלו קיניו בכל קראנו אליו'. והכתיב (ישעיהו נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו'. התם ביחיד, הכא בצבור. ביחיד אימת, אמר רבה בר אבוב, אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים'.

והרמב"ם (תשובה פ"ב ה"ו) פסק עפ"י דברי הגמ' הללו בהאי לישנא 'אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר, ומתקבלת היא מיד, שנאמר (ישעיהו נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו'.

וכהנה דברים בטלים המעבירין לאדם על דעתו ודעת קונו חס ושלום'.

להתנהג בעשרת ימי תשובה כמו חולו של מועד

עוד מצינו ביערות דבש (שם) שהעמיד את קדושת הימים - שאינם ימי חולין, אלא כחולו של מועד שאסורים במלאכה זולת דבר האבד. וזו לשונו 'ישעיהו הנביא פתח ואמר (ישעיהו נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו', ואמרו חז"ל (ראש השנה יח.) 'אימת, בין ראש השנה ליום הכיפורים'. כי 'י' ימים אלו מסוגלים לתשובה. וזוה יכיר אדם רב טוב מהמקום לברואיו וחפץ חסד וטובת ברואיו. כי ימים אלו מיוחדים לתשובה. ואשרי אנוש לא יעבור רגע אחד מהן בלי עסק בעבודת ה' והרהור בתשובה.

ולכן כתב האר"י ז"ל (מובא באור צדיקים סי' לו סעי' ג' בשם הרמ"ק) **שינהג בהם כמו חולו של מועד, לבל יעסוק במשא ובמתן ושום מלאכת עבודה כי אם בדבר האבד, וזולתו יהיה כל עסקו לפשפש במעשיו**

ג. מעשה היה בעיר טבריה בעשרת ימי תשובה של אחת השנים, שכל סוחרי הסך החליטו ביניהם להעלות ולייקר את מחיר הסך. אנשי העיר שכבר בנו את סוכותיהם, נדהמו לשמוע את גובה המחיר שהושת עליהם.

מחמת כן התכנסו ראשי העיר ופרנסיה והחליטו להטיל חרם על קניית הסך במחיר הגבוה - עד שיוזילו הסוחרים את המחיר המופקע. לאחר שנמנו וגמרו לעשות כן, נכנסו אל הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זיע"א בכדי לשמוע את דעתו והסכמתו על הענין.

לפליאתם נענה אליהם הקאליסקער רבי, ואמר: הא כיצד יש לכם פנאי לעסוק בימים קדושים אלו - בענייני חולין כאלו? הלא יודעים אתם את גודל דחקותי וחובותיי המרובים, ועמהם חובות הקהילה שמונחים על כתפיי. ועם כל זאת, אילו הייתי מוצא בדרכי בימים אלו ארנק מלא עם מטבעות זהב לא הייתי מעז להתכופף ולהירמו... בימים אלו הראש צריך להיות מונח בשאלה 'ממה יתרצה עבד אל אדוני?' ואם כי זו דרגה נשגבה, אך שומה עלינו ללמוד קצת על קדושת ושגב ימים אלו וההנהגה בהם - שלא לבזבזם להבל ולריק.

למטה - אין דין למעלה, שכונתם שאם האדם דן את עצמו, מפני אשר יראה בעיניו ולבבו יבין - קוצר עבודת בוראו, ומפני זה ידכה ישוח ויכנע לפני אלוקיו, אז אין דין למעלה, שאין דנין אותו למעלה במדת הדין, אפס מכריעין אותו לכף זכות.

וכיוצא בזה אמרנו על פסוק (דברים טז יח) 'שופטים ושוטרים תתן לך', שרומז בזה, שיתן ויהיה לעצמו שופט ושוטר, וישפוט את עצמו תמיד על קוצר עבודתו. וזה אמרו (דברים טז כ) 'צדק צדק תרדוף', ביאורו, שהגם שכבר שמרה נפשך האזהרות והצוויים ואתה בגדר 'צדק', אף על פי כן 'צדק תרדוף', שתראה לרדוף צדקה, לדעת ולמצוא כי עוד לא השלמת פעולת היום, ולהצדיק מעשיך יותר ויותר, מכאן ולהבא, ועל ידי זה יכריעוך לזכות, ולא תהיה נידון במדת הדין, כנזכר.

אם יש דין למטה אין דין למעלה

והנה מצינו שפסק המחבר (שו"ע או"ח סי' תרב סעי' א) 'בכל הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים מרבים בתפלות ותחנונים. הגה: ואומרים 'אבינו מלכנו' ערב ובוקר וכו', ואין נותנין חרם'. וביאר זאת הט"ז (שם ס"ק א) בהאי לישנא 'ואין נותנין חרם. שלא לעורר כחות הדין בזמן ההוא וכו'. אבל לעשות דין בין אדם לחבירו ודאי מצוה רבה יש לדון, וכן כתב בלבוש, מטעם דכשיש דין למטה אין דין למעלה'.

ויש ללמוד מדבריו, שאם האדם עושה דין לעצמו - למטה, גורם שלא יהיה עליו דין וחשבון למעלה, אלא חסד ורחמים.

וכן מצינו מפורש במאור ושמש (פר' שופטים ד"ה אמנם יראה) בהאי לישנא 'ובפרטות בימים הקדושים והנוראים, אשר רמזו חז"ל באמרום (תנחומא משפטים ה) בזמן שיש דין

עבירות שבין אדם לחברו

☆ עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו ☆ לא היא אכזרי מלמחול ☆ ברצות ה' דרכי איש - גם אויביו ישלים אתו ☆ עבירות שבממון מעכבות את התפילה מלהתקבל לרצון ☆ עונותיכם היו מבדילין ביניכם

יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו. דרש רבי אלעזר בן עזריה: 'מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' (ויקרא טז ל), עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו - אין

עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חברו מובא במשנה (יומא פה): 'עבירות שבין אדם למקום - יום הכפורים מכפר. עבירות שבין אדם לחברו - אין

לו וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגע בו^ט - עד שימחול לו. לא רצה חברו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן, מביא לו שניה ושלישית. לא רצה, מניחו והולך לו. וזה שלא מחל, הוא החוטא. ואם היה רבו. הולך ובא אפילו אלף פעמים - עד שימחול לו^י.

לא יהא אכזרי מלמחול

ובשולחן ערוך (או"ח סי' תרו סעי' א) מצינו שהגיה הרמ"א בשם המהרי"ל 'והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול'. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ח) 'דכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו (ראש השנה יז). ואם הוא לא ירצה למחול, גם לא ימחלו לו'.

ובשערי ציון (ס"ק ח) הוסיף בזה 'דלמעלה דנין מדה כנגד מדה. וצריך למחול לחברו אפילו אם עיוות כנגדו במזיד ובמרד, ואז מוחלין לו גם כן אפילו על

יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו^י.

עוד מצינו בגמ' (יומא פז.) 'אמר רבי יצחק: כל המקניט את חברו, אפילו בדברים, צריך לפייסו. שנאמר (משלי ו א-ג) 'פְּנִי! אִם עָרַבְתָּ לְרַעַף תִּקְעֶתָ לְזָר פְּפִיר. נֹקְשֶׁת בְּאֹמְרֵי פִיךָ, נִלְפְּדֶת בְּאֹמְרֵי פִיךָ. עֲשֵׂה זֹאת אִפּוֹא בְּנִי וְהִנְצַל פִּי בְּאֵת בְּכַף רַעַף לֶף הַתְּרַפֵּס וְיִרְהַב רַעֲפִי'. אם ממון יש בידך - התר לו פסת יד, ואם לאו - הרבה עליו ריעים. (ואמר) [אמר] רב חסדא, וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם, שנאמר (איוב לג כז) 'יִשָּׁר עַל אֲנָשִׁים, וְיֵאמָר חֲטָאתִי וְיִשָּׁר הָעֲוִיתִי וְלֹא שָׁוָה לִי'.

וכך איפסקא הלכתא, וזו לשון הרמב"ם (הלי' תשובה פ"ב ה"ט) 'אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום, כגון: מי שאכל דבר אסור וכו' וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון: החובל את חברו, או המקלל חברו, או גוזלו, וכיוצא בהן, אינו נמחל לו לעולם - עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב

יד. המהרש"א (חידושי אגדות שם) מבאר את דרשתו של ר' אלעזר 'לדרש זה, קאי 'לפני ה' אחטאתיכם דלעיל מיניה, 'כי ביום הזה יכפר מכל חטאתיכם' - אשר עשיתם 'לפני ה' ולא חטאתיכם שלפני חברו. ור' עקיבא דדריש 'אשריכם ישראל לפני מ' כו', קאי 'לפני ה' אסיפא דקרא - א'תתהרו', שהוא עצמו מטהר אתכם, שנאמר (יחזקאל לו כה) 'וזרקת' וגו'.

טו. מלשון פגישה, על דרך מה שנאמר (בראשית כה יא) 'ויפגע במקום וילן שם'.

טז. מצינו בפרי חדש (או"ח סי' תרו) שחידש ודייק את לשון התנא שאמר שאין הכיפורים מכפר - 'עד שְׂיִרְצָה', ולא אמר 'עד שְׂיִתְרַצָּה', שיש ללמוד מכך, שאם אינו מתרצה אחר שביקש לרצותו, אזי מן השמים מוחלים לו. וזו לשונו 'ודבר ברור הוא, דכיון שיותר משלשה פעמים - אינו זקוק לו עוד לפייסו, שיום הכפורים מכפר. והיינו דתנן (יומא פה:) 'עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד "שירצה" את חברו'. דאלמא, דכל שמרצהו אף על פי שהוא לא נתרצה, יום הכפורים מכפר, דאם לא כן עד 'שיתרצה' חברו מיביע ליה'.

ומתריך על כך 'כי כאשר ירצה השם תשובתו - בהיותה בכל לבו, והיה דעתו להשיב מה שגזל, אלא שאין לו מאין, הקב"ה ישלים אותו אויביו שגולם וימחלו לו הגזלה ההיא ותשלם תשובתו. ואמר אחריו (משלי טז ח) 'טוב מעט בצדקה'. כלומר, ואם השָׁב הזה יחוס על הבא בידו מגניבה או גזילה, שאם ישיבם יחסרו נכסיו ולא יהיה לו עושר כאשר יש לו עתה. הלא יראה, כי טוב לו מעט בצדקה, כי השם יצו בהן את הברכה. 'מרוב תבואות בלא משפט' (שם), כי אחרי שהם גזולים או גנובים, יחסרו ויאבדו'.

ובספר חובות הלבבות (שער ז - שער התשובה פרק י) כתב 'כשיקבל עליו גדרי התשובה בכל תנאיה, אשר בכחו ויכלתו מהם. הבורא מקל עליו תשובתו, ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וירחיב אמתלתו בו. ואם יהיה משער העריות, אשר זכרנו במי שהוליד מאסורה, יכרית הבורא את זרעו, ואם הוא מצד אונאה וגזל בממונות, יתן לו הא-ל ממון ויפרענו לחברו וירצהו וימחל לו. ואם הרע לחברו בגופו או בְּזָכוֹ, יכניס לו הבורא יתברך בלבו רצון ואהבה עד שימחל לו במה שהיה מחטאו עליו, כמו שאמר 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו'.

ואם ירחק ממנו העשוק, יזמין הבורא התקבצם, עד שיכנע לפניו העושק וימחל לו. ואם לא ידע האנשים העשוקים ומספר הממון אשר עשק, יפיק אותו הא-ל

המזידות, וכמו שאמרו בגמרא (ראש השנה שם) 'למי נושא עון, למי שעובר על פשע'.

וכך התנהג משה רבינו, כפי שנאמר (במדבר כא ז) 'ויבא העם אל משה, ויאמרו: חטאנו כי דברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש, ויתפלל משה בעד העם'. ולמד מכך רש"י (שם ד"ה ויתפלל משה) 'מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול'.

ברצות ה' דרכי איש - גם אויביו ישלים אתו

וראה מה שכתב רבינו יונה (משלי טז ז), שמי שעושה תשובה כדבעי על 'עבירות שבין אדם למקום', הקב"ה מסייע לו שחבריו ימחלו לו על מה שעשה להם - 'עבירות שבין אדם לחברו'. וזו לשונו 'ברצות ה' דרכי איש - גם אויביו ישלים אתו'. כמו שאמרו ז"ל: 'כל מי שיש לו אוהבים מלמטה, בידוע שיש לו אוהבים מלמעלה וכו'". והמקרא הזה יתכן שנסמך לעליון, כי בעל התשובה אשר הִרַע לפניו לרבים, בהקְלָמוֹת ובצער ובגאווה ובזו, ולא יתכפר האדם בדברים שבינו לחברו בחסד ואמת, עד שירצה את חברו. הנה ברצות השם את דרך תשובתו, יתן בלבבם שיתרצו לו, ונמצאו נזקיו כלא היו'.

ובדרשות רבינו יונה (פרי' וישלח) האריך והוסיף בזה 'לפי שהכתוב של מעלה מזה מדבר בבעל תשובה, ואיך יכופר עונו, והנה גָזַל את פלוני ואין לו להשיב לו'.

יז. לכאורה כוונתו לדברי התנא (אבות פ"ג מ"ג) 'כל שרוח הבריות נוחה הימנו - רוח המקום נוחה הימנו'. וברש"י (שם) 'כל שרוח הבריות, כלומר, כל מי שהוא אוהב למטה [נ"א: לבריות], בידוע שהוא אוהב למעלה [נ"א: למקום]'.

אליך הנכרי - ובישראל הוא אומר (מלכים א' ח לט, דברי הימים ב' ו ל) 'ונתת לאיש ככל דרכיו'. לפי שישראל מכיר בהקב"ה ויודע שהיכולת בידו, ואם אין תפלתו נשמעת תולה את הדבר בעצמו ובחטאו, אבל עובד גילולים קורא תגר ואומר: בית ששמו הולך לסוף העולם, נתייגעתי לכמה דרכים ובאתי והתפללתי בו ולא מצאתי בו ממש - כשם שאין ממש בעבודת גילולים, לפיכך 'ככל אשר יקרא אליך הנכרי'. אבל ישראל, אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו אל תתן לו'.

והנה רש"י סיים ופירש אימתי תפילתו של ישראל מעוכבת מלהיענות, 'אבל ישראל, אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו אל תתן לו'. ולכאורה יש לבאר מדוע נקט רש"י דווקא ענייני בין אדם לחברו ולא כל מי שעבר עבירה, שמחמתה אינו ראוי שתתקבל תפילתו.

אך יש לומר, שרש"י בא ללמדנו יסוד גדול, שעל כללות העוונות שייך שמן השמים יענו לתפילתו - על ידי שיתחנן ויתחטא כבן אצל אביו, והקב"ה יחוס עליו. אך אם יש בידו מן העוונות שבין אדם לחברו, הרי זה עומד לו כמחסום שמעכב ומונע שלא תתקבל תפילתו, דהא קיימא לן (יומא פה:) 'עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר - עד שירצה את חברו'. ולפיכך, בראש ובראשונה, תפקידו של יהודי לפשפש במעשיו - אם אין לו איזו עבירה

להוציא ממונו בתועלות כוללות, כבנין גשר וחפור בארות, יהנו מהם בני אדם, ועשות בורות בדרכים שאין המים מצויים בהם. ומה שדומה לזה מתועלת ההמון - עד שתהיה תועלתו כוללת מי שעשק ומי שלא עשק^ח.

עבירות שבממון מעכבות את התפילה מלהתקבל לרצון

מובא במדרש רבה (פר' במדבר א ג) 'אמר ר' יהושע בן לוי, אלו היה אומות העולם יודעים מה היה המקדש יפה להם, קסטרויות (בניינים) היו מקיפים אותו כדי לשומרו, שהיה יפה להם יותר משל ישראל. שכן שלמה סִדֵּר תפלה (מלכים א' ח מא) 'וגם אל הנכרי אשר לא מעמך ישראל הוא'. וכתוב (שם פסוק מג) 'ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי'. אבל כשהוא בא אצל ישראל, מה כתוב (מלכים א' ח לט, דברי הימים ב' ו ל) 'ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו'. אם היה ראוי לו היה נותן לו, ואם לאו לא היה נותן לו'.

ויש לבאר את דברי המדרש הללו, שלכאורה הם דברי פליאה, היאך יתכן שתפילת ישראל תתקבל רק אם הוא ראוי, ואילו תפילתו של העכו"ם מתקבלת אף אם אינו ראוי - 'ככל אשר יקרא אליך הנכרי'.

מצינו שתירץ וביאר זאת רש"י (מלכים א' ח מג) בהאי לישנא 'ככל אשר יקרא

יח. אמר הרה"ק ר' יחזקאל מקאזמיר זיע"א, שאפילו בשעה שאדם הולך בערב יום הכפורים מלובש בקיטל ונרות בידו, אם יאמר לו חבירו בא עמי לטייל ודאגה שבלבי אישיחנה לך, ילך עמו. כי מה אדם רוצה לעשות ביום כיפור - תשובה?! והרי זו תחילת התשובה - 'ואהבת לרעך כמוך', שהוא כלל גדול בתורה (ספרא פר' קדושים ב ד).

ממש. וגם 'בין אלקיכם' כנ"ל. וצריכין לתקן ב' מיני פירוד אלו.

וזה שאמר 'עבירות שבין אדם לחבירו', אינו דוקא גזילה וכדומה. רק עבירות שגרמו פירוד בין אדם לחבירו, כמו 'לא תשנא כו' אחיך כו', וכדומה. ו'עד שירצה את חבירו', פירוש שיחזור להיות רוצה ואוהב את חבירו, כמו שאמרו חז"ל (ספרא פר' קדושים ב ד) "ואהבת לרעך כמוך" זהו כלל גדול בתורה. וביום הכיפורים שמתכפרין העבירות נעשין בני ישראל אחד.

ולכן זכו ללוחות אחרונות ביום הכיפורים, שמקודם על ידי החטא כתיב (שמות לב כה) 'כי פרוע הוא' ונתפרד האחדות. ואחר כך כשירד משה מן ההר כתיב (שמות לה א) 'ויקהל משה כו', שנחזרו להאחדות, והתורה תלויה בזה האחדות, כמו שנאמר (דברים לג ד) 'מורשה קהלת יעקב'. וזה שאמר 'כלל גדול בתורה'.

בענייני בין אדם לחברו. שכן, עבירות כאלו, לא זו בלבד שאין עליהם כפרה - עד שירצה את חברו, אלא אף הן מעכבות את כללות התפילות מלעלות ולהיענות.

עונותיכם היו מבדילין ביניכם

מצינו בשפת אמת ליום כפור (שנת תרנ"א) שהאריך בענין זה וכתב 'איתא במשנה (יומא פה:): 'עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו' כו'. דהנה ביום כיפור נעשין בני ישראל אחדות אחד, כדאיתא (תנא דבי אליהו פרשה א) "ולו אחד בהם" (תהלים קלט טז) - זה יום הכיפורים'. וכמו שיום זה מאחד כל הימים, כן מתאחדין בו כל הנפשות. כי באמת הנפשות קרובין. רק על ידי החטאים בא הריחוק ופירוד. כמו שנאמר (ישעיהו נט ב) 'עונותיכם היו מבדילין ביניכם לבין אלקיכם'. ויש עבירות שגורמין פירוד בין אדם למקום, ויש שגורמין פירוד בין אדם לחבירו. ויתכן לפרש 'מבדילין ביניכם' -

ערב יום כיפור

☆ התפייסות עם התורה בערב יום כיפור ☆ יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים
☆ טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות ☆ כבקרת רועה עדרו ☆ ההכנה
לאמירת אשמנו בגדנו וכו'

- לעת ערב, כי אז בא השטן לקטרג על כל אחד בכח גדול, מפני שהוא שעה אחרונה של עשרת ימי תשובה, דביום כיפור לית ליה רשות לאסטוני (יומא כ.), על כן נתוודה

התפייסות עם התורה בערב יום כיפור
מצינו בבעל שם טוב (לראש השנה ויום כיפור אות מט) שכתב 'על כן יש בכיה והתעוררות גדול לכל אדם בערב יום כיפור

אחרינו עם חיילותיו לבלענו חיים, למה תשתקו, נתנפל לפני כסא הכבוד ונשאל מה יהיה בסופינו.

כי על כן יש חרדה ובכיה ערב יום הכיפורים לעת ערב, שאז שעה אחרונה של עשרת ימי תשובה, וביום הכיפורים לית ליה רשות לאסטוני (יומא כ.). על כן בא השטן בכל כוחו לקטרג על כל אדם, ומזלם חזי. על כן בוכים אנשים ונשים וטף. וראוי לעשות כן בכל שעה מעשרת ימי תשובה, דאמרו רבותינו ז"ל (אבות פ"ד מ"ז) 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא', כל שכן וקל וחומר כל שעה ושעה מעשרת ימי תשובה' י"ט.

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות

מובא בגמ' (ברכות ז.) 'אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: טובה מרדות אחת בלבו של אדם^ב - יותר מכמה מלקיות. שנאמר (הושע ב ט) 'ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה'. וריש לקיש אמר, יותר ממאה מלקיות. שנאמר (משלי יז ז) 'תחת גערה במבין, מהכות כסיל מאה'^א.

ונפייס את התורה שמרדנו בה, כי 'מודה ועוזב ירוחם' (משלי כח יג). כי על כן פתח הקב"ה את התורה בבי"ת ולא באל"ף שהוא לשון ארור, וב' הוא לשון ברכה (בראשית רבה א י). נתודה כמה ברכות לא ברכנו בכונה, וגזלנו אבינו שבשמים כביכול, כי הנהנה מעולם הזה בלא ברכה מעל וגזל (ברכות לה.). על כן פתח התורה 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'. בראשית הוא לשון ברכה, שעיקרו מלך העולם, 'שמים וארץ' הוא עולם.

יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים

עוד מצינו בבעל שם טוב (לראש השנה ויום כיפור אות כב) על השעה האחרונה של ערב יום כיפור. וזו לשונו 'או יאמר 'התבוננו' וגו', כי יש מסטינים הסובבים הכסא, ובנפש יקיפו עלינו לבלענו חיים, כמו שכתוב (איוב א ו) 'ויהי היום', הוא יום ראש השנה (זוהר פר' בא לב.). 'ויבואו בני אלוקים', הם בעלי הדין, 'להתייצב על ה' וכו'.

והנה אז במצרים נאמר (שמות יד י) 'וישאו בני ישראל את עיניהם, והנה מצרים נוסע אחריהם וגו', ויצעקו בני ישראל אל ה'. ועתה השטן השונא הגדול, נוסע

יט. פעם אחת אמר האדמו"ר מפאפא בתוך דברי כיבושין שאמר לפני 'כל נדרי', שהרה"ק השר שלום מבעלזא זיע"א הביא את דברי התנא (שבת לד.) 'שלושה דברים צריך אדם לומר ערב שבת עם חשיכה', ורמז בדבריו על ערב היום הק' הנקרא 'שבת שבתון'. 'עשרתם' - כבר עברו וחלפו הימים שבין כסה לעשור. 'ערבתם' - כבר נשלם והלך לו ערב יום הכיפורים. 'הדליקו את הנר' - כבר הדליקו את נרות יום כיפור, 'מ'ברויך תשובה צו טועה'ן...

כ. פירש"י (ד"ה מרדות אחת) 'לשון רדוי והכנעה, שאדם שם על לבו מאלי'.

כא. מסופר על הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקאוו זיע"א שבכל ערב יום כיפור היה מנהגו

כבקרת רועה עדרו

בספר דרשות משמר הלוי (דרשה ב) מתוארת הדרשה שדרש המשגיח ר' אלי' לאפיאן זצ"ל קודם תפילת נעילה ב'כפר חסידים', שכל מי שנכח שם, דרשתו לא תמחה מזיכרונו. ר' אליהו הסביר שם מה הכוונה 'כבקרת רועה עדרו', שראש השנה ויום כיפור המה פרק 'מעשר בהמה' - שבמסכת בכורות, שמכניסים את כל הכבשים לדיר, והם יוצאים אחד אחד - כבני מרון, ואי אפשר להשתמט ולצאת בלא מספר, וכשמגיע העשירי, סוקרים אותו בסיקרא, והוא נהיה קדוש. ואותו עגל אינו יודע שיש עליו סיקרא, ובעוד זמן מה יקח אותו בעליו לבית המקדש ויקריבהו לקרבן.

וב'שמחת בית השואבה' ו'שמחת תורה' הוא רוקד עם כולם, אך הוא אינו יודע שעל הגב שלו יש 'סיקרא' - של העשירי קודש'... וכי מה אתה רוקד?! ממה אתה שמח? הרי אתה העשירי, יש לך פס אדום על הגב! היום, מחר, מחרתיים...

וסיים ר' אלי' בשם רבותיו, שאם הכבש היה יודע שיש עליו את ה'פאסיקל' הזה, וזה מה שמסגיר אותו, הוא היה רץ לנהר ועושה את כל המאמצים לנקות, לשפשף ולהוריד מעצמו את ה'פאסיקל', אלא שאנחנו לא יודעים... וכל אחד בספק של 'רויטע פאסיקל' ה' ירחם, 'יסרתני ואוסר כעגל לא לומד' (ירמיהו לא יז).

ומהי העצה - שאג ר' אלי' בשנת התשעים ושתיים לחייו. גם אנחנו צריכים לרוץ לים כדי לנקות מעצמינו את ה'פאסיקל'! ואיזה ים? ים של דמעות! ים של תשובה! ים של תפילה! ים של צדקה! ים של תורה!

וכך המשיך ר' אלי' להמשיל, שכך הוא משפטו של הקב"ה, האדם אינו יודע שיש עליו סיקרא - חותם של 'עשירי יהיה קודש', והוא יוצא מבית הכנסת שמח עם חבריו, וב'חג הסוכות' הוא שמח עם חבריו,

להרבות בבכי. ואותם יחידי סגולה שזכו לכנוס אצלו בצהרים קודם מנחה, נפלה עליהם חרדה גדולה להביט בפני קדשו. פעם אחת בערב יום הכיפורים נכנס בנו יחידי - הרה"ק רבי ישראל זיע"א אצל האדמו"ר הזקן זיע"א, לבקש 'מתיקה' - כמנהגו בכל ערב יום הכיפורים. וכשראה את בכיותיו של אביו נפל עליו פחד ויראה. משראה הרה"ק ר' דוד משה את בנו משתומם ומתפחד מחמת בכיותיו, התקרב אליו ואמר בהאי לישנא קדישא 'זעהסטו מיין קינד, אזוי דארף מען וויינין אז מען איז נייט עהרליך'...

עוד מסופר על הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקו זיע"א, שבערוב ימיו היה חלוש מאד, וגם מאור עיניו נחלש אצלו, והיו מוליכים אותו שני גבאים. ובערב יום הקדוש, כשהלך בדרכו לומר 'כל נדרי', הוליכו אותו הגבאים מזה ומזה. וכשעברו בפאליש של הקלויז, נעמד מלכת, ונאנח מאד. ושאל במרירות את הגבאים, להיכן אתם מוליכים אותי? ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים!? הלא טרם עשיתי תשובה כהוגן... והתייפח בבכי כל כך, עד שכל העומדים שם געו בבכייה והתעוררו בכל לבם לשוב בתשובה.

עליו חלישות גדולה והתעלף, והיו צריכים להשיב אליו את נפשו. לאחר ששבה אליו רוחו, ציווה הרה"ק רבי אלימלך זיע"א לתת לו סעודה טובה שתיתן בו כוח וחוזק. ושוב דיבר עמו מגדלות הבורא ועד כמה חטאו של יהודי פוגם בעולמות העליונים, וציווה עליו להמשיך לומר 'בגדנו' וכו'. ושוב נפלה עליו חלישות גדולה והתעלף. וכך נמשך הדבר כמה חדשים - עד שסיים לומר עמו את כל סדר 'אשמנו'. וביאר אב"ד מבארניב זצ"ל לפ"ז, שמכיון שביום הקדוש כלל ישראל יצטרכו לומר 'אשמנו' וכו', על כן אנו צריכין להתחזק ביום הקודם ולאכול בו - כדי שיהיה בנו כוח וחוזק ולא ניפול בחולשה ועילפון.

ההכנה לאמירת אשמנו בגדנו וכו'
הגאון הרב ר' ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל (ראב"ד העדה החרדית) אמר בשם אב"ד מבארניב זצ"ל, טעם למצות סעודת ערב יום כיפור, בהקדם מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי אלימלך זיע"א. שפעם אחת בא אליו בעל עבירה גדול ר"ל, וביקש ממנו דרך תשובה. וציווה הרה"ק רבי אלימלך זיע"א, שיכניסוהו לביתו ויאכילוהו במאכלים טובים - כדי שיתחזקו כוחותיו. לאחר מכן, החל הרה"ק רבי אלימלך זיע"א לדבר עמו מגדלות הבורא, ועד כמה פוגם החטא בעולמות העליונים. וכך האריך ודיבר עמו, עד שציווהו לומר 'אשמנו' וכו'. אמנם, מיד כשהתחיל לומר 'אשמנו' נפלה

יום כיפור

כל נדרי

☆ הוצאת ספר תורה - קודם אמירת 'כל נדרי' ☆ כל נדרי - 'ניט דרייל' ☆ מידת הרחמים עלינו התגלגלי ☆ וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ☆ וסלחת לעוונינו כי רב הוא ☆ חיפוש זכויות בערב היום הקדוש

הוצאת ספר תורה

- קודם אמירת 'כל נדרי'

מובא במטה אפרים (ס' תריט) 'נוהגין שהרב שבעירו או הזקן וחשוב שבצבור אומר קודם התחלת השליח צבור כל נדרי דברי כבושים'. ובקצה המטה (שם ס"ק יט) כתב 'וכן נהג אאזמ"ו הגה"ק מהרא"י אבד"פ הקול אריה זצללה"ה, להמשיך קצת הדרשה לתוך הלילה, אשר אין לצייר אותה. כי בעלותו לפני ארון הקודש היו ידיו מרתתין ואבריו דא לדא נקשן מחמת גודל הפחד שהיה עליו, והיה דרכו בקודש להתחיל אז: 'אחי ורבותי! עס פאלט אויף מיר אן אימה ופחד מאימת יום הדין', ומיד נשפך כמים לב השומעים. והיה רגיל על לשונו להאריך במוסר על הפסוק (שמות לב ז) 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת. מי אשר חטא לי אמחנו מספרי' כו'. על פי דברי האריז"ל 'וכל מעשיך בספר נכתבים' (אבות פ"ב מ"א), שהעבירות שאדם עושה חס ושלוש נכתבים בספר תורה ועושה פגם לתורה ופוסל ח"ו לספר תורה. וזה שאמר משה

רבינו ע"ה וביקש, בין אם תשא חטאתם בין אם אין, על כל פנים מחני נא מספרך אשר כתבת, רצה לומר, שעל כל פנים לא יהיה נרשם החטא בהספר תורה הקדושה, כי בושים מאד. והשיב לו השם יתברך: 'מי אשר חטא לי', רצה לומר שיהיה מכיר גודל החטא אשר חטא לי, אמחנו מספרי. וכמו שאמרו חז"ל (ברכות יב): 'כל העושה דבר עבירה ומתבייש בה, מוחלין לו כל עונותיו', ואם כן אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה שנראה חטאותינו מפורש בתורה (ועיין בספר מגדנות אליעזר פר' תשא).

ובזה יומתק מה שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ו מ"ב) 'בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', עיין במדרש שמואל מה שכתב, שמתביישים מהתורה. גם מה שאמרו ואומר (שמות לב טז) והמכתב וכו' כלומר שהכל חרות על הלוחות - כל החטאים.

ועיין בהסכמת הגה"ק בעל ישמח משה זלה"ה בספר פלגי מים מהגה"צ

אחת כשבא הרה"ק רבי מרדכי מטשערנאביל זיע"א לבית המדרש לתפילת 'כל נדרי', השעין את ראשו על ידו – על גבי הבימה, ושהה כך במשך איזה זמן. אחר כך התחיל לומר 'כל נדרי' וכו'.

כששאלוהו לאחר מכן על סיבת המתנתו, נענה ואמר: שהרה"ק בעל הקדושת לוי מבארדיטשוב זיע"א אחז בכסא הכבוד בפשוט ידיים ורגליים לעורר רחמים על ישראל, לכן המתין – עד שיגמור לעורר רחמים.

וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה

האדמו"ר בעל דברי ישראל ממודז'ין (מובא בספרו כללי אורייתא דף ל טור א) אמר בשם זקנו הרה"ק רבי יחזקאל מקאז'מיר זיע"א, בהאי לי שנא 'הענין הרחמנות גדול שיש לו להשי"ת על עמינו בני ישראל ביום הקדוש, הלא הוא כמו שמצינו בין בני אדם, אשר לפעמים יבואו וילשינו על בן בפני אביו ואמו. והמה כל מה שיכולים להמליץ בעדו המה מליצים. עד שרואין שאין להם עוד פה להשיב. אזי אומרים: הלא כמה דמים תרתי משמע,

מווערפעלעט ז"ל^כ. אך זה אינו רואה רק מי שהוא בן חורין מיצר הרע - זה יש לו עינים פקוחות. וזה אל תקרי 'חרות' רק אם חירות מיצר הרע, והבן'.

אמור מעתה, כמה בושה וכלימה תאחזנו בעת שניגש אל התורה לפייס אותה על אשר פגמנו בה. לב מי לא יימס מלבקש רחמים ולהתחנן לפני נותן התורה, שיסלח וימחל על כל חטאותינו ועוונותינו, ועל ידי כך יתקן את אשר פגמנו וכביכול פסלנו את התורה.

כל נדרי - ניט דריי'

מסופר על האור ישראל מסדיגורא זיע"א, שפעם אחת שאל בן כפר, מה פירוש תפילת 'כל נדרי'. השיב לו הכפרי, שתיבת 'כל' נכתבה במחזור באותיות גדולות, והכוונה על השי"ת שהוא 'כל יכול'. 'נדרי' - הוא מלשון 'ניט דריי'. כלומר, 'מיר דרעיין נישט מיט דיר, די דריי נישט מיט אונז'.

מידת הרחמים עלינו התגלגלי

סיפר כ"ק האדמו"ר מטאהש זיע"א (מובא בספר עבודת עבודה עמ' שנה), שפעם

כב. זו לשונו של הישמח משה בהסכתו שם 'והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות (שמות לב טז) נ"ל על פי דאיתא בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד, שקלים פ"ו ה"א) שבין כל דבור ודבור בהלוחות נחקק כל מה שתלמיד ותק עתיד לחדש. וא"כ יובן, דכל הכותב חדשים בתורת אלקים יתברך שמו - כפי רוח מבינתו אשר חלק לו השם, ודאי כבר חרות הוא. על פי זה יתפרש הפסוק הנ"ל 'והמכתב מכתב אלקים' - כל איזה מכתב הלוחות, אשר הוא רק לאלקים בתורתו הקדושה, כבר הוא חרות על הלוחות. מה שאין כן הכותב בדברי הבאי ומילי דעלמא המה מהבל יחד. וא"כ כל תלמיד חכם שבא ואמר איזה פנים מסבירות להלכה או פנים שוחקות לאגדה או שניהם כאחד טובים, ראוי לקרבו בשתי ידים ולומר לפועלא טבא, יישר כחך! אם דורך במעגלי צדק ואורח מישור'.

לשאול, והקדים ואמר להם: הביאו נא לכאן את המשרת של גביר פלוני. אצו רצו כמה אנשים כדי לקרוא לאותו משרת שיבוא אל רבם. אך המשרת נבהל מאוד מקריאתם ופחד ללכת עמם. חזרו החסידים אל רבם ואמרו לו, שהמשרת חושש וירא מלבוא.

ציווה רבינו שנית שילכו אליו ויאמרו לו שאין לו מה לפחד, אלא שיבוא תיכף ומיד. יצאו החסידים לבית הגביר שנית, והביאוהו לפני רבם. וכשבא לפני הרה"ק מרוז'ין, פנה אליו הרבי וביקש ממנו שיספר ממה שעבר עליו בליל יום כיפור, דברים כהווייתם.

וכן היו דבריו: אתמול בליל יום כיפור, כאשר הגיע הקהל לומר 'למען שמך ה' וסלחת לעונינו כי רב הוא', שמעתי את הקהל בוכה. ואני בור שאינו יודע מאומה, אך גודל בכייתם הביאני לחשוב, מה זה שהם בוכים ואני איני בוכה. ואמרתי לעצמי מתוך שברון לב: לבטח הם יודעים את פירוש המלות ומשום כך הם בוכים, ואילו אני איני יודע פירוש המלות, ומשום כך איני בוכה. שוב אמרתי בליבי: הלוא בילדותי הלכתי לחדר, אולי אזכר מעט מפירוש המלות - ממה שלמדני רבי.

התחלתי ללמוד לעצמי, ונזכרתי מה שאמר לי הרב, 'וסלחת' - פאר גיב. 'לעונינו' - מיין זינד. 'כי' - ווארום. 'רב' - פיהל. 'הוא' - איז ער. ולא הבנתי את הכוונה בזה, שהרי מדרך העולם, מי שמבקש ממלך בשר ודם שימחל לו על איזה חטא שחטא כנגדו, וכן בשעה שאדם מבקש מחילה מחברו בכדי שימחל לו, הוא מחפש להקטין החטא, ועל ידי כך יקל עליו לסלוח. ואילו אנו מבקשים

נשפך לנו למענו מיום הוולדו עד עתה, ומה לכם עליו.

כמו כן כביכול אומר השי"ת, הלא בראתי שמים וארץ, גם הוצאתי אותם מארץ מצרים, וכמה נסים חוץ מדרך הטבע עשיתי למענכם, וכמה וכמה היה לי למענכם עם המידת הדין, א"כ יקרים המה מאוד בעיני, כי כבר עשיתי דברים יקרים למענכם, ומה לכם עליהם.

וזה שמייד בהתחלת יום הקדוש אומרים 'כאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה'. היינו לעורר ג"כ בחינה הנ"ל. ואם עוד משה רבינו ע"ה אשר היה קרוב מציאת מצרים בחר לו התעוררות זו באומרו 'ממצרים ועד הנה'. ודאי אנחנו יכולים לעורר בחי' הנ"ל בזה שאומרים 'ממצרים ועד הנה', אשר כמה נסים עשה עמנו עוד עד הנה'.

וסלחת לעווננו כי רב הוא

פעם בליל יום הכיפורים הבחינו כל הקהל שהסתופפו בצל הקודש, שהרה"ק מרוז'ין זיע"א נראה מוטרד מאד. כמה וכמה פעמים במשך הלילה נכנס לבית הכנסת והסתובב בו רצוא ושוב, והיה הדבר לתמיהה בעיני כולם.

והנה כאשר התחיל השחר להאיר, נתמלא הרה"ק מרוז'ין זיע"א בשמחה. וכיון שהיה הדבר לפלא בעיני כולם, החליטו כמה מראשי וחשובי החסידים, שבמוצאי יום הכיפורים ישאלו ויבקשו מרבם שיגלה להם פשרו של דבר.

במוצאי יום הכיפורים לאחר קידוש לבנה באו לפניו כמה מן החסידים. והרה"ק מרוז'ין זיע"א הבין מה ברצונם

לעונינו' - פאר גיב אונז די זינד. 'כי רב הוא' - כי קשה לנו מאוד לשאתם. ואז נחה דעתו.

סיים הס"ק מרז"ן זיע"א ואמר לחסידיו. ראה ראיתי שהיה קטרוג גדול על העולם ולא ידעתי לשית עצות, עד שבא המשרת, ובתפלתו וכוונתו הסיר את הקטרוג. (מכתב יד תורות ואמרות קודש - קארין, אשר בידי האדמו"ר ממאנסטריטש שליט"א).

חיפוש זכויות בערב היום הקדוש

גאב"ד מאקאווא (הגה"צ רבי שמעון למבערגער שליט"א) סיפר עובדא שהיתה אצל החתם סופר. המנהג היה בפרעשבורג לומר 'כל נדרי' קודם השקיעה. פעם אחת אמר החתם סופר לבנותיו, שמכיון שהוא כבר קיבל על עצמו את קדושת היום, לכן הוא מבקש מהם שילכו בשמו ויציעו שידוך פלוני - אעפ"י שלא יגמרוהו היום. לאחר מכן השיב לאלו ששאלוהו אם אירע איזה דבר: 'פשפשתי במעשי ולא מצאתי זכות להיכנס עמה ליום הקדוש, לכן שלחתי את בנותי להציע שידוך בכדי להוסיף לי זכות'.^{כג}

מהבורא שישלח לנו על חטאתנו 'כי רב הוא', ההיפך מלהקטין.

התחלתי להוריד דמעות לפני הקב"ה, שאם כבר נודע לי פירוש המלות, מדוע לא זכיתי להבין גם הענין על בוריו. וכך הורדתי דמעות כל ליל יום הכיפורים. עד שריחם ד' עלי ועלה במחשבתי ביאור שהסברתי אותו לעצמי על דרך משל.

הנה פרנסתי באה ממה שהנני נושא משאות (טרייגער). וכשנותן לי אדם לישא איזה משא כבד ואין בכוחי לשאת את המשא, אני עומד לפוש. וכאשר אני פוגש את חברי בא כנגדי, אני מבקש ממנו: סלח נא לי ידידי, אנא עזור לי מעט, כי כבד המשא ממני. וכך כשאני פוגש חבר שני, גם אליו אני פונה אליו וחוזר על בקשתי, עזור נא לי מעט מפני כובד המשא.

והנמשל הוא. הנה עונותינו רבו מלמנות וחטאותינו עצמו מספר, וכמשא כבד הם עלינו, ואי לנו לשאת אותם. לכן אנו מבקשים מהשי"ת 'וסלחת

כג. את המשך הדברים סיפר הגר"ה וואזנער זצ"ל בשם הגה"ק מהרי"ץ דושינסקי זצ"ל, שהוא שמע מיהודי שהיה נוכח שם בשעת מעשה. שלאחר שהגיע החתם סופר זיע"א לבית הכנסת מאוחר, עלה לדרוש דרשת התעוררות. ובאמצע דרשתו, אחד מהמתפללים העז פניו להראות לו על השעה - שכבר מתקרבת השקיעה, וצריך להזדרז לומר 'כל נדרי'. נענה אליו החתם סופר ואמר: בשמים קובעים את זמן אמירת 'כל נדרי' לפי השעה שהצדיקים אומרים כאן 'כל נדרי'...

גודל ה'עת רצון' של יום הכיפורים

☆ 'וישעי' - ביום הכיפורים ☆ 'וישעי' - ישועה מה' ולא על ידי שליח ☆ שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ☆ בעת רצון עניתך

להאי קרא הכי, 'ה' אורי' - בראש השנה, 'וישעי' - ביום הכיפורים. והוא מחוסר הבנה. וגם למה מכנה 'אורי' - לראש השנה 'וישעי' - ליום הכיפורים.

אך יש לומר על פי פשוטו, דביום הכיפורים היו צריכין ישועת ה' בעצמו, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (יומא לט:): דשמעון הצדיק כשנכנס לקדש הקדשים, ראה זקן אחד שהלך עמו. וזה היה כבודו יתברך ממש כביכול שסייעו שיכנס בשלום ויצא בשלום. וגם הוידוי שהתוודה הכהן גדול על השעיר [על] כל עונות בני ישראל. וכתב 'והשעיר אשר עלה עליו גו' יעמד חי לפני ה' לכפר עליו'. וזה היה צריך להיות לפני ה' ממש, כי היו צריכים אז לסייעתא דשמיא. וזה שאמר 'וישעי' ביום הכיפורים'.

והנה עיקר הישועה היא הגאולה מחבלי היצר הרע ומטינוף החטא והאשם, כמו שכתב הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זיע"א (רסיסי לילה אות נד) "וישעי" - ביום הכפורים, זהו הישועה אחר שחטא וכבר נכשל במבואות האפילות ונפל בגיא צלמות חס ושלום למקום שנפל. השם יתברך מושיעו בעת צרה ומצילו ופודאו מכל מיני רע, חס ושלום. שזהו תכלית הישועה, עד שמעתה 'ממי אירא'. כי כבר נשלם שלימות היראה דראש השנה, שאינו ירא אלא מהשם יתברך, ואין לו לירא עוד משום בריה, ומשום דבר בעולם, לא משאור

'וישעי' - ביום הכיפורים

מובא במדרש רבה (פר' אחרי מות כא ד) 'רבנן פתרון קרא בראש השנה ויום הכפורים. 'אורי' - בראש השנה. 'וישעי' - ביום הכפורים. 'ממי אירא' - עזי וזמרת י-ה. 'בקרוב עלי מרעים' - אלו שרי אומות העולם. 'לאכול את בשרי' - לפי ששרי אומות העולם באין ומקטרגין על ישראל לפני הקב"ה, ואומרים לפניו: ריבוננו של עולם, אלו עובדי עבודה זרה ואלו עובדי עבודה זרה, אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות, אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים, מפני מה אלו יורדין לגיהנם ואלו אינן יורדין לגיהנם. 'צרי ואויבי לי' - בימות החמה שס"ה יום, השטן גימטריא שס"ד, שכל ימות השנה השטן מקטרג וביום הכפורים אינו מקטרג. אמרו ישראל לפני הקב"ה: 'אם תחנה עלי מחנה' - של סמא"ל, 'לא יירא לבי' - שהבטחתי (ויקרא טז א) 'בזאת בא אהרן אל הקדש'.

'וישעי' - ישועה מה' ולא על ידי שליח

מצינו במצינו באוהב ישראל (פר' אחרי מות) שפירש 'וישעי', שהקב"ה בכבודו ובעצמו מלווה אותנו ביום זה ומושיענו מכל רע. וזו לשונו "בזאת יבוא אהרן אל הקודש" וגו' (ויקרא טז א). במדרש (ויקרא רבה כא), הוא שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים כז א) 'ה' אורי וישעי ממי אירא'. רבנן פתרוהו

מצינו במאור עינים (פר' האזינו) שמבאר את טעם הדברים שאין לו רשות להסתיין, וזו לשונו 'ואמרו רבותינו ז"ל (יומא כ.) 'שטן ביום הכיפורים לית ליה רשות לאסטונא'. מצד שכל כחו מצד הדין, ובעשרת ימי תשובה כבר נתבאר, שבכל יום ויום מעוררין הרחמנות שיתגדל יותר - עד שנפרד מן הדין כולו ואין אחוז בהדין כלל. נמצא נמתק ממילא השטן בהמתקת הדין ונהפך לסניגור.

וידוע כי שבע שמות יש ליצר הרע, ואחד מהן 'רשע' (סוכה נב:). וזהו 'יעזוב רשע' (ישעיה נה ז), שהוא היצר הרע - 'דרכו'. 'ואיש און מחשבותיו', שחושב על עם ה' וישוב אל ה' - לבחינת הרחמים. גם כן שישוב לסניגור שנמתק גם כן, 'וירחמהו' - לאדם על ידי סניגורו'.

והא גופא שאין לשטן רשות לקטר - מליץ טוב על ישראל, כמובא בשם משמואל (סוכות שנת תרעז יום ב' ד"ה והנה ביה"כ) 'והנה ביום הכיפורים שהשולם מתווך בישראל, יש לומר שזו נמשך מכח שאז נחלש כחו של עשו, וכענין אמרם ז"ל (יומא כ.) 'ביומא דכיפורי לית ליה רשותא

שבעיסה ולא משיעבוד מלכות, כי כבר הוא צדיק ונושע.

ולכך אז השמחה בהתגלות יותר, כמו שאמרו (תענית כו:) 'לא היו ימים טובים לישראל וכו' שבהן בנות ישראל יוצאות וחולות' וכו' אף על פי שהמצוה הנגלית בו הוא אדרבה, לענות נפש. היינו לפי שזהו תכלית השמחה של בני ישראל - לא על ידי אכילה ושתייה ועינוגי עולם הזה. ואחר שיחטא ויתכפר, אז זוכה למקום שבעלי תשובה עומדים, שהוא גדול יותר, כי הצדיק גמור שלא חטא עדיין בעולם הזה משיג שמחה על ידי ענייני עולם הזה כשולקחם לשם שמים'.

שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני

והנה כדברי המדרש (פר' אחרי מות כא ד) שאין לשטן רשות להסתיין ביום הכיפורים, כן מצינו בגמ' (יומא כ.) 'שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני. ממאי. אמר רמי בר חמא: 'השטן' - בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי. תלת מאה ושיתין וארבעה יומי - אית ליה רשותא לאסטוני, ביומא דכיפורי - לית ליה רשותא לאסטוני²⁷.

כד. מצינו בספר טעמי מנהגים (ליה"כ פ') שהביא בשם אחד מהספרים לפרש את הפיוט שאומרים ביום הכיפורים 'מסטיין בכבל אסור', שמכיון שאין לשטן רשות לבא ולקטר, הריהו מראה את רגליו, שהם כרגלי העגל (יחזקאל א ז) כדי להזכיר את מה שחטאו בני ישראל בחטא העגל. ולזה אנו מתפללים 'מסטיין בכבל אסור', שהקב"ה יאסרנו ויקשור אותנו בבבלים ושלשאלות, שלא יוכל להרים את רגלו בכדי להזכיר את חטא העגל.

וביערות דבש (חלק ב דרוש י) תמה על דרשת הגמ' ש'השטן' עולה בגימטריא 'שסד'. שהרי האות ה"א של השטן אינה משם העצם, אלא היא ה' הידיעה, ואם כן חסר מהחשבון עוד ה' ימים שאין לשטן שליטה בהם, ואלו ימים הם. ומיישב זאת עפ"י מאמר חז"ל (ויקרא רבה ל ז) 'ולקחתם

רבון כל העולמים, סלח נא לעון העם הזה. אמר לו: משה, אילו אמרת סלח נא לכל עונות של ישראל - עד סוף כל הדורות, העת ההיא היתה עת רצון. וכן הוא אומר (ישעיהו מט ח) 'בעת רצון עניתך', אלא אמרת (במדבר יד ט) 'סלח נא לעון (ה) [העם הזה] - על מעשה' (עשה) העגל, הרי הוא כדברך, שנאמר (במדבר יד ח) 'ויאמר ה' סלחתי כדברך'."

ויש ללמוד מדברי המדרש הללו על גודל ה'עת רצון' של יום הכיפורים, שאין לו חקר ותכלית. אמנם לכתחילה צריך להכיר את גדלות היום - עד כמה אפשר להשיג ולפעול ביום זה לפני שוכן מעונה, ולהתפלל על כך מעומקא דליבא, ואז 'בעת רצון עניתך וביום ישועה עזרתך' (ישעיהו מט ח).

לאסטוני, ועל כן, אז נתברר שעשו הוא הגורם בנזקין, שהרי כשנחלש כחו, הרי אנו רואין שהשלום מתווך ביניהם, וכל העוונות שבעולם באין רק בסיבת הפירוד כנ"ל. על כן, אפילו יש בישראל ח"ו עובדי עבודה זרה ומגלי עריות ושופכי דמים, הכל יחול על ראש עשו, וישראל יוצאים נקיים'.

והרי זו העת המוכשרת ביותר לתפילה ותחנונים לפני ה', שייטיב לנו החתימה לחיים טובים ושמחים בעבודתו ית', שהרי אין שטן ומקטרג לעכב את קבלת התפילה לרצון ולרחמיים.

בעת רצון עניתך

מובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מה) בהאי לישנא 'אמר משה לפני הקב"ה:

לכם ביום הראשון' - ראשון לחשבון עוונות'. שבאותם ד' ימים שבין יום הכיפורים לחג הסוכות, אין השטן מקטרג, שהרי אין בהם חשבון עוונות. ועליהם ראוי להוסיף את היום הראשון של חג הסוכות שמקיימים בו מצות סוכה וד' מינים שמגנים מפני השטן. וממילא יחדיו יעלה החשבון לחמש ימים נוספים שהשטן אינו מקטרג בהם.

